

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРИ І ФОЛЬКЛОРУ

Збірник наукових праць студентів

Суми 2021

УДК 821.161.2.09:398(477)

А 43

*Друкується згідно з рішенням вченої ради
факультету іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка
(протокол № 5 від 24 листопада 2020 р.)*

Рецензенти:

Семенов О.М. – доктор педагогічних наук, професор;

П'ятаченко С.В. – кандидат філологічних наук, доцент.

А 43 Актуальні питання літератури і фольклору : збірник наукових праць студентів / за ред. Н.І. Кириленко. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 64 с.

Збірник наукових праць студентів адресований студентам-філологам, учителям загальноосвітніх шкіл та всім, хто цікавиться українською літературою і фольклором.

УДК821.161.2.09:398(477)

©Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021

ЗМІСТ

1. Назаренко Ю.П. Фабінг у школі: вплив мобільного телефону на освітній процес.....	4
2. Панченко Р.В. Формування читацької компетентності на уроках української літератури.....	8
3. Свинолуп О.Ю. «Невеличка драма» В. Підмогильний. Сюжетно-композиційні особливості твору.....	18
4. Рудика Б.В. Календарно-обрядова творчість Сумщини.....	29
5. Кулик Б.О. Сучасна література: тенденції розвитку.....	32
6. Вербицька В.С. Феномен шістдесятництва в українській літературі.....	34
7. Шугурова В.О. Особливості вивчення творчості Василя Симоненка.....	39
8. Тітова Т.В. Формування читацької компетентності у школярів під час вивчення літератури.....	47
9. Драновська Є.О. Весільна обрядовість Сумщини та стародавні звичаї: порівняльний аспект.....	51
10. Дробна Т.В. Багатоаспектність образів ночі та місяця в ліриці О. Олеся.....	55
11. Корнієнко А.О. Історична тема в поетичній творчості Ліни Костенко.....	59

*Юлія Назаренко,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ФАБІНГ У ШКОЛІ: ВПЛИВ МОБІЛЬНОГО ТЕЛЕФОНУ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

У статті здійснена спроба з'ясувати переваги та недоліки використання гаджетів під час освітнього процесу. Здійснений аналіз даних інтернет-порталів та медіа-ресурсів, висвітлені погляди науковців на проблему фабінгу.

Ключові слова : фабінг, гаджет, освітній процес, медіа-ресурси.

Постановка проблеми. У третьому тисячолітті – віці новітніх технологій, гаджети не лише сприяють навчальному процесу, а й інколи перешкоджають йому. Статистика інтернет-порталу «Освіторія» за 2018 рік свідчить, що кожен п'ятий неповнолітній громадянин України має телефон [4]. Діти XXI століття вже змалку вміють користуватися технічними засобами, тому учні початкової, а особливо середньої та старшої шкіл, активно користуються цим девайсом. Але постає питання: «Мобільний телефон у школі: за чи проти?»

Аналіз актуальних досліджень. Проблему фабінгу досліджував доктор педагогічних наук В. Вербицький. Професор зазначає, що інтернет-залежність пов'язана з поширенням смартфонів, що зробило легшим підключення і постійний доступ до мережі. В. Вербицький визначає фабінг як «один із проявів кіберзалежності, коли особа нехтує увагою оточуючих чи співрозмовників, відволікаючись на свій смартфон чи інший мобільний девайс» [1; с. 16]. Л. Шатирко та О. Гурова подають визначення фабінгу як «нав'язливе використання смартфона чи планшета, з виходом в Інтернет, під час спілкування» [6; с. 120].

Мета статті – дослідити й описати «за» і «проти» використання мобільного телефону у стінах школи.

Виклад основного матеріалу. Сучасні діти активно користуються смартфонами у стінах школи, але не лише на перерві, а й під час уроків, класних і виховних заходів. Замість того, аби концентрувати увагу на навчальному матеріалі та учителі, учні відволікаються на пристрій.

Звісно, телефон – необхідна річ у теперішньому світі, але користування ним має бути свідомим. Соломія Лужна – львівська міська позаштатна офтальмологиня, наголошує: «Ми не можемо позбутися гаджетів, і вони потрібні для навчання, але їхнє використання повинно бути дозованим, не більше години на день та з позитивною метою для навчання»[5].

2018 року у Франції на державному рівні заборонили використовувати телефони у школах, та чи доречно буде вжити таких заходів в Україні? Думки вчителів, учнів і батьків розходяться, але точно відоме лише одне: гаджети стали невід’ємною частиною нашого життя.

Прибічники заборони користування телефоном у стінах школи вважають, що переваг більше, ніж недоліків:

1. Успішність поліпшиться. Телефони заважають сконцентруватися на навчальному матеріалі. За даними дослідження Лондонської школи економіки, там, де були заборонені смартфони, результати тестів покращилися на 6%.

2. Здоров’я стане кращим. В інтерв’ю для львівського медіапорталу «Твоє місто», лікарі відзначили, що чим довше дитина сидить перед монітором, тим більша загроза мати у майбутньому проблеми із запам’ятовуванням слів та лічбою, вона ризикує отримати проблеми із зайвою вагою, зором чи з шийним відділом хребта, їй буде важче спілкуватися з однолітками в реальному житті, може порушитися психічне здоров’я.

3. Учні більше спілкуватимуться офлайн. Міністр освіти Франції Ж.-М. Бланк констатує: «Сучасні діти більше не грають на перерві, вони дивляться в смартфони».

4. Зменшиться рівень інтернет-залежності та кібербулінгу.

Критики наголошують, що не можна вживати таких кардинальних мір, бо:

1. Батьки не зможуть мати доступ до місцезнаходження дітей. У 2015 влада Нью-Йорку зняла заборону на телефони в школі, бо підвищився рівень тривожності батьків.

2. Учнів ізолюють від реальності. Противники вважають, що необхідно навчити студентів безпечно користуватися телефоном, а не заборонити його. Міністр освіти Італії В. Феделі вважає, що коли залишити дитину наодинці

з телефоном, імовірно, вона буде обдурена фейком або стане жертвою кіберзлочинців. Тому учня має наставляти кваліфікований у цій сфері учитель.

3. Учням легко порушити заборону. Діти в початковій школі добре сприймають правила про обмеження користування, оскільки стикаються з ними з самого початку. Учням старшого віку заборони не до вподоби, вони намагаються обійти їх, користуються телефонами потайки.

4. Утрата сучасних засобів навчання – це те саме, що відмовитися від комп'ютерів.

Останній критерій є надважливим для педагогів. Застосування цифрових технологій є необхідним у сучасній школі, переважна більшість учнів мають базові навички користування інформаційно-комунікативними технологіями. Не можна забувати і про медіаосвіту – процес вивчення медіа, котрий відрізняється від навчання за допомогою медіа. Ця освіта одночасно пов'язана і з вивченням медіатекстів, і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації та оцінки їх змісту. Зауважимо, що цедослідницький процес, що базується на ключових концепціях, котрі в основному є «аналітичними інструментами, а не їх альтернативним змістом»[4; с 4].

Сучасний світ неможливо уявити без медіа; засоби масової інформації зараз – це одна з найважливіших сфер у житті людей усієї планети. Нещодавно маркетингове агенство Mediakix з'ясувало, що середньостатистична людина проводить перед телевізором майже 8 років, а в соціальних мережах – понад 5 років свого життя. І чим більш освіченою є особистість, тим більш вона схильна до використання соціальних медіа [7].

Відомий педагог О. Федоров зауважував, що медіаграмотність допомагає учням комунікувати зі ЗМІ під критичним кутом зору, із розумінням значущості медіа в їхньому житті. Медіаграмотний учень повинен уміти критично та усвідомлено оцінювати медіатексти, не піддаватися на маніпуляції та вміти спростовувати фейкову інформацію. Навчання медіаграмотності має надати учням можливість розвивати здатність до аналізу способів конструювання реальності ЗМІ; отримувати знання соціального, культурного, політичного та економічного значення; розвивати рівень оцінки та естетичного сприймання інформації ЗМІ; декодувати медіатексти, їх практичну і теоретичну значущість; розпізнавати, аналізувати

та застосовувати різноманіття технічних засобів для використання та створення медіатекстів; досліджувати мотиви створення текстів ЗМІ.

Професор В. Вербицький рекомендує: «...потрібно привчати школярів до культури поведінки. Для них має стати нормою, що не можна говорити телефоном на уроці, на концерті, у громадських місцях. ...Але для них має стати правилом, що у важкій ситуації обов'язково потрібно скористатися телефоном для того, щоб зв'язатися з батьками»[1; с. 18].

Висновок. Отже, питання про заборону використання смартфонів у школі залишається відкритим. Головне пам'ятати, що навички саморегуляції та свободи йдуть пліч-о-пліч. Загроза інтернет-залежності дитини реальна, тому старше покоління як більш свідоме і досвідчене має захищати молодших від такого розвитку подій. Можливо, цьому сприятиме заборона користування хоча б у стінах навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В. Фаббінг як велика педагогічна проблема. Всеукраїнська серпнева конференція «Педагогічний пошук – 2019». 2019. С 16-18.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. URL: <https://bit.ly/2H8Kq0R>.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. Іванов В., Волошенко О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошниченко Ю. 2-ге вид. К.: АУП, ЦВП, 2012. 58 с.
4. Мірошникова А. Заборона телефонів у школі: аргументи прибічників та критиків. [Електронний ресурс]. URL: <https://osvitoria.media/experience/zaborona-telefoniv-u-shkolah-argumenty-prybichnykiv-ta-krytykiv/>.
5. Скільки часу дитина може користуватися гаджетом. Графік. [Електронний ресурс]. URL: http://tvoemisto.tv/news/skilky_chasu_dytna_mozhe_korystuvatysya_gadzhedom_93474.html.
6. Шатирко Л., Гурова О. Психологічна профілактика фабінгу як одного з проявів кіберзалежності в інформальному освітньому просторі. Ціннісна взаємодія обдарованої особистості в освітньому просторі. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Тези доповідей VIII науково-практичного семінару. К. 2019. С. 120-121.
7. MediaKix: How much time do we spend on social media? [Електронний ресурс]. URL: <https://mediakix.com/blog/how-much-time-is-spent-on-social-media-lifetime/>.

Y. Nazarenko. Phubbing at school: the influence of mobile phone on the educational process

The article attempts to find out the advantages and disadvantages of using gadgets during the educational process. The analysis of data of Internet portals and media resources is carried out, the views of scientists on the problem of phubbing are highlighted.

Key words: phubbing, gadget, educational process.

*Руслана Панченко,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається своєрідність формування читацької компетентності в учнів на уроках української літератури.

Ключові слова: українська література, читацька компетентність, урок.

Постановка проблеми. Українська література є невід'ємною складовою національної культури нашого народу. Вона здатна збагачувати внутрішній світ дитини, формувати суспільно-ціннісні орієнтири, активізувати морально-етичний потенціал та розвивати естетичні смаки, інтелект.

Мета статті – проаналізувати особливості формування читацької компетентності на уроках української літератури за допомогою онлайн-інструментів.

Основна мета сучасної літературної освіти – сформувати читача з добре розвиненими творчими, розумовими, пізнавальними здібностями, який у процесі роботи над твором готовий до критичної і виваженої оцінки.

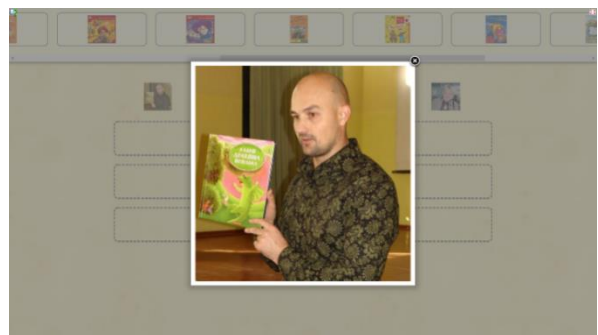
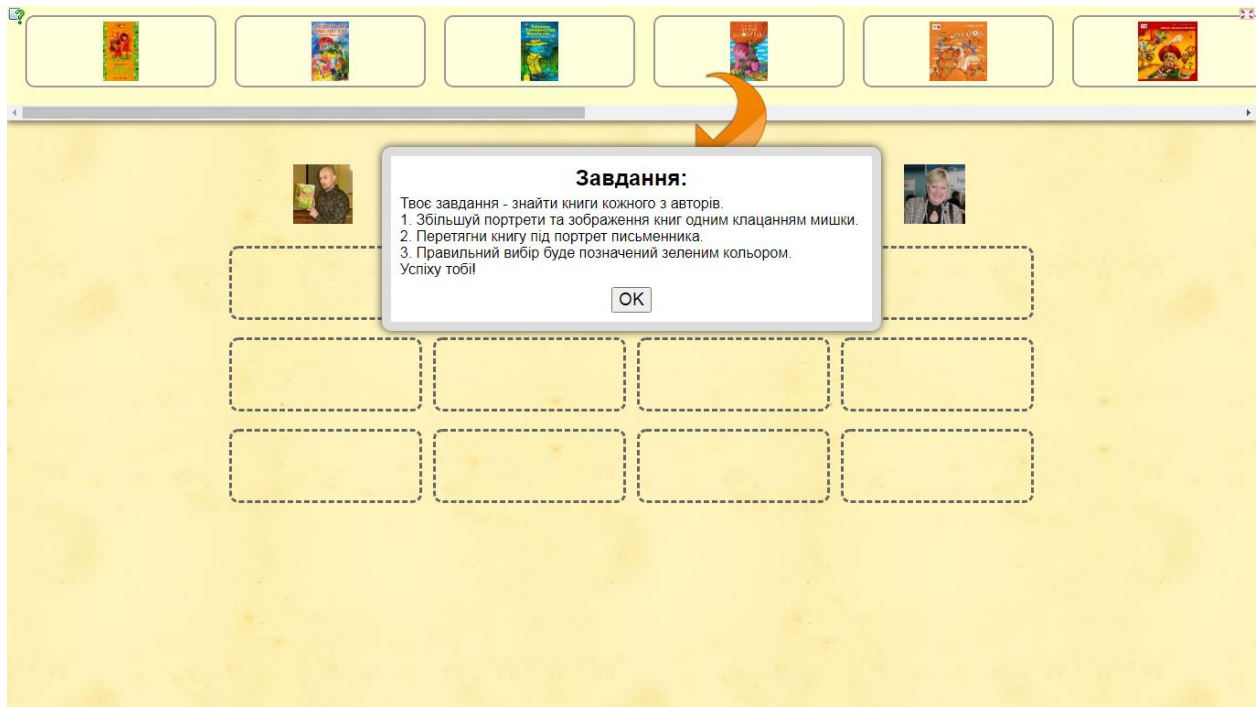
У сучасному світі реалізується чимало проєктів, аби привернути увагу до читання. Соціальна реклама, арт-об'єкти, пам'ятники і скульптури, присвячені книжці, буккросинг, дні дарування книжок, пристрої для читання зі спецефектами, різноманітні дослідження й акції, знахідки, безперечно, не залишаються поза увагою.

Також для заохочення дітей до процесу читання та розвитку читацької компетентності використовуються різноманітні інноваційні методи та онлайн інструменти.

Наприклад, сайт Learningapps пропонує чимало вправ, завдань та ігор із літератури, які спрямовані на досягнення нашої цілі – формування учня-читача.

1) Завдання «Сучасні українські письменники – дітям»
<https://learningapps.org/view1320669>

Завдання спрямоване на перевірку учнівської ознайомленості із плеядою письменників-сучасників. Воно має на меті зацікавити дітей новою генерацією митців, яка підіймають нові теми, можливо, здатні зацікавити учнів.

2) Вправа «Асоціативний куц» (<https://learningapps.org/view4224661>, <https://learningapps.org/view8559322>)

Мета вправи полягає у самостійній роботі дітей, їхньому критичному та творчому мисленні. Асоціативні куці можуть бути найрізноманітніші, відмінність полягає у тому, що вчитель може подавати будь-які теми, учні ж мають підбирати асоціації.

Завдання:
Установіть асоціативні зв'язки між героями та художніми образами

OK

Крейсер "Ісмет"

сиве волосся

оперний театр

острів Пао

Крейсер "Ісмет"

3) Вправа «Ланцюжок подій» у комедії Івана Карпенка-Карого «Хазяїн» (<https://learningapps.org/view8041996>)

Вправа спрямована на активізацію мислення та пригадування, структурування сюжету за його хронологічною послідовністю.

Завдання:
Установи ланцюжок подій у комедії Івана Карпенка-Карого "Хазяїн"

4 Пузир обіцяє покращити харчування, але потай наказує еногенові давати такий хліб, як обробляється.

5 До Терентія Пузиря приходить Маюфес та пропонує хазяїнову переховати у себе в степах 12 тисяч овець поміщика Михайлова

6 До Пузиря приїжджає сусід Золотницький, який жартує з його бажання загарбати всі землі в окрузі.

7 До Соні приїжджає Калинович.

8 Хвороба хазяїна все посилюється, треба робити операцію, але Пузир не хоче.

4) Вправа «Портрет літературного героя» (<https://learningapps.org/watch?v=p0hkz8nxk16>)

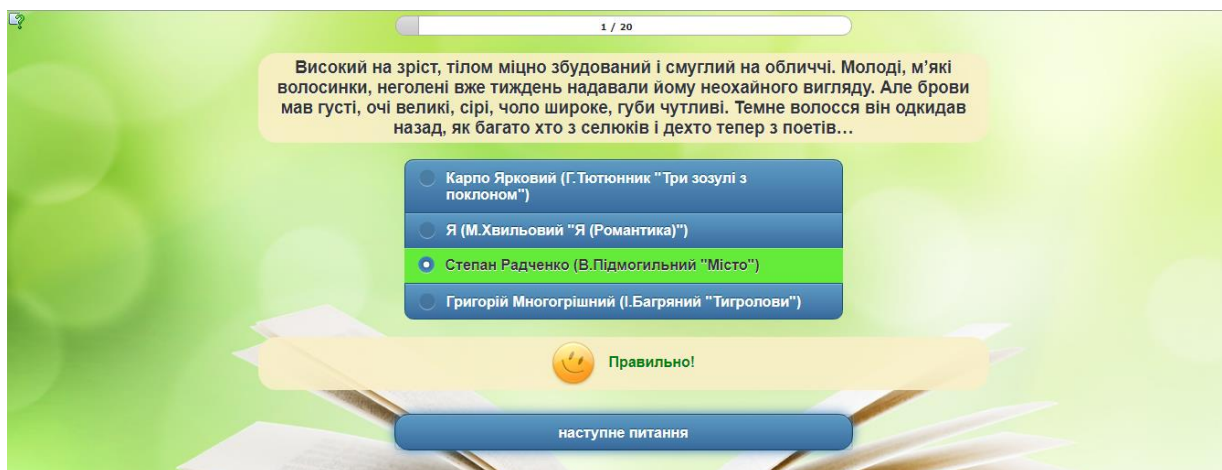
Спрямована на активізацію зорової пам'яті та співставлення персонажа та його портретної характеристика. Можна залучати до роботи із книгою.

1 / 20

Високий на зріст, тілом міцно збудований і смуглий на обличчі. Молоді, м'які волосинки, неголені вже тиждень надавали йому неохайного вигляду. Але брови мав густі, очі великі, сірі, чоло широке, губи чутливі. Темне волосся він одкидав назад, як багато хто з селяків і дехто тепер з поетів.

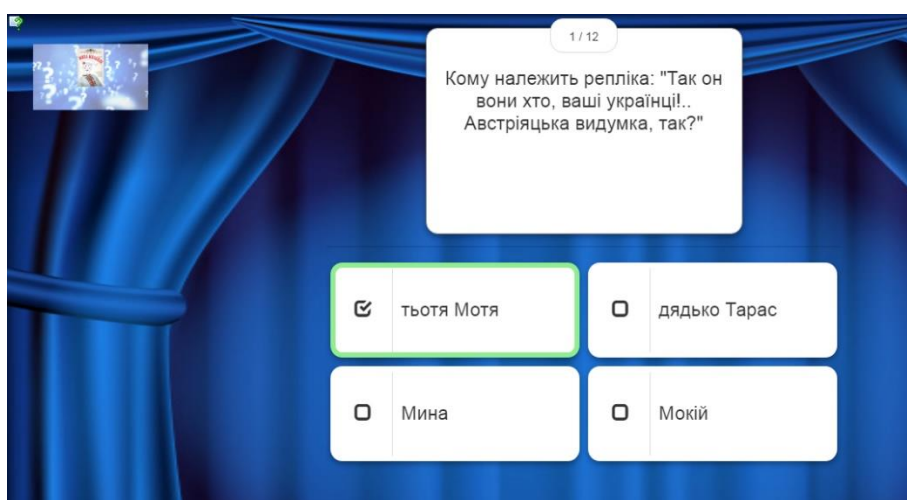
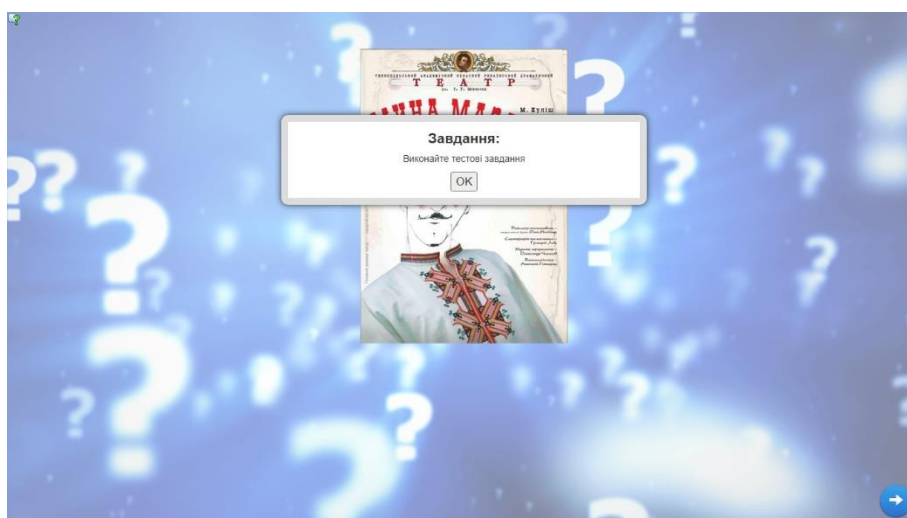
Завдання:
Визнач, про якого літературного героя йде мова в цитаті.
1. Прочитай запитання.
2. Познач правильну відповідь.
3. Перевір відповідь.
4. Перейди до наступного запитання.
Успіху!

Перевірити відповідь

5) Вправа «Уважний читач» (<https://learningapps.org/view8571230>)

Для перевірки прочитаного тексту доцільно використовувати такий тип вправ. Результат вправи вкаже на можливі прогалини у знаннях учнів.

Варто зазначити важливу роль на уроці літератури загадок, акровіршів, ребусів та сенканів, які є не тільки грою, а також засобом виховання, навчання, розвитку дітей, вправою у міркуванні, умінні доводити, розвивають кмітливість, уміння зіставляти, порівнювати і знаходити спільне.

Наприклад, із метою активізації та спонукання до творчої роботи учнів, одну із загальних тем на уроці української літератури можна зашифрувати. Для створення ребусів можна використовувати сайт rebus1.com.

Початкове слово або фраза українською мовою (наприклад, *Земля*):

Казки

Сгенерувати ребус

дитячий ребус звичайний ребус

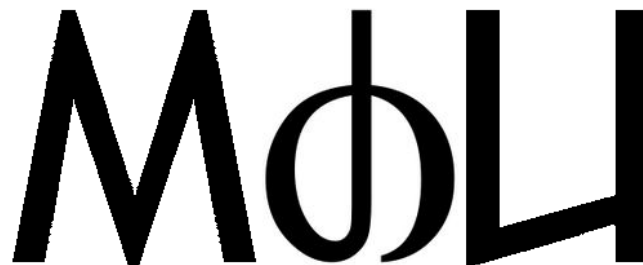

Початкове слово або фраза українською мовою (наприклад, *Земля*):

Міфи

Сгенерувати ребус

дитячий ребус звичайний ребус

Початкове слово або фраза українською мовою (наприклад, *Земля*):

Легенди

Сгенерувати ребус

дитячий ребус звичайний ребус

Важливими є літературні ігри, які, з одного боку, ураховують специфічні закони літератури як виду мистецтва, а з іншого – формують читацьку компетентність. Літературна гра містить навчальні можливості: це може бути і засіб аналізу художнього твору, його осмислення; і спосіб оцінки прочитаного, і творчий підсумок вивченого, і метод перевірки рівня засвоєння матеріалу.

Літературна гра «Наш Шевченко»

Мета: сприяти формуванню у дітей осмислених знань про життєвий і творчий шлях Т. Шевченка, поглибити інтерес до літератури як навчального предмета; розвивати вміння чітко формулювати відповіді на запитання, швидко орієнтуватися у вивченому матеріалі, розвивати багатство мови, логічне й образне мислення, пам'ять, увагу, уяву; сприяти вихованню поваги до спадку Кобзаря, до його героїчної і трагічної долі, виховувати активну особистість, свідомого громадянина України.

Хід гри

1. Вступне слово ведучого. Сьогодні ми проводимо літературну гру «Наш Шевченко», щоб знову і знову відчувати його невмируще слово серцем, повірити йому. Бо кому ж тоді вірити, як не Шевченкові, який життя віддав за Україну, за нас із вами, за те, щоб ми були вільними, гордими людьми. Жоден поет світу не зрівняється з ним у величі любові до свого народу.

Звучить вірш М. Рильського «Пророк зор».

2. Представлення команд.

На представлення для кожного гравця дається 1 хв.

3. Відбірковий тур. Учасники гри мають якомога точніше дати правильну відповідь на поставлене запитання. Хто відповість правильно, матиме бал і розпочне наступний конкурс. Наступним буде учасник, у якого відповідь далі від правильної.

– У 1964 році побачив світ двотомний «Словник мови Шевченка». Скільки слів зареєстровано у цьому словнику? (10116)

– Скільки творів входить до «Кобзаря» сьогодні? (286)

4. Перевірка домашнього завдання.

Учасникам гри було запропоновано написати лист до Т. Шевченка. Послухаємо їх.

5. Наступний конкурс має назву «Тема». Теми пов'язані з основними моментами життєвого та творчого шляху Тараса Шевченка.

1. Життєва доля Великого Кобзаря.
2. Поетична творчість Т. Шевченка.
3. Т. Шевченко – драматург, прозаїк та художник.
4. Шевченківська слава.

6. Гра «Відгадай твір за підказкою». Учасникам пропонуються чотирьохрівневі запитання.

Завдання – відгадати назву твору, скориставшись найменшою кількістю підказок. Якщо гравець відгадує назву за одним запитанням – одержує 4 бали, за двома – 3 бали, за трьома – 2 бали, за чотирма – 1 бал. Завдання для першого учасника.

1. Цей твір увійшов до першого видання «Кобзаря» 1840 року і вважається найвідомішим з ранньої творчості поета.

2. У Шевченка є картина на той самий сюжет.

3. Слова: Московщина, москалі.

4. Рядки: Полюбила москалика, Як знало серденько. Полюбила молодого, В садочок ходила, Поки себе, свою долю Там занастила. («Катерина»)

Завдання для другого учасника.

1. Цей вірш – своєрідний поетичний вступ до «Кобзаря» 1840 року, у ньому розкривається зміст усієї збірки.

2. У скороченому вигляді співається як народна пісня.

3. Слова: сльози, лихо, чужина, сирота.

4. Рядки: Привітай же, моя ненько, Моя Україно, Моїх діток нерозумних, Як свою дитину. («Думи мої, думи мої...»)

Завдання для третього учасника.

1. Цей твір, написаний у 1841 році, є найбільшою поемою Т.Шевченка.

2. Твір названо іменем учасників народного анти шляхетського повстання 1768 року на Правобережній Україні.

3. Слова: Умань, титар, конфедерати.

4. Рядки: Гомоніла Україна, Довго гомоніла, Довго, довго кров степами Текла – червоніла. («Гайдамаки»)

Завдання для четвертого учасника.

1. Епіграф до твору взято з біблійної Книги пророка Єремії.

2. За жанром цей твір – інвектива, яка викриває хижість і облудність колоніальної політики Росії.

3. У творі використано образ Прометейя як символ нескореності, боротьби, протистояння злу.

4. Рядки: Не вмирає душа наша, Не вмирає воля. («Кавказ»)

7. Конкурс «Оратор». Цей конкурс оцінюється 12 балами і дасть змогу виявити вміння переконати в правоті вашої думки, вміння доводити аргументовано, логічно, чітко і всього за 1 хвилину. Ви повинні висловити своє бачення цього питання, а потім оцінити свої ораторські здібності і здібності суперників. Учасник, у якого найбільша кількість балів, має переваги: він вибирає тему.

1. Чи став би Шевченко знаменитим поетом, якби не був викуплений із кріпацтва?

Або

2. Перед Шевченком усе життя була альтернатива, яку він висловив у листі до Якова Кухаренка: «Що нам робити, отамане – брате: проти рожна перти чи закопатися заживо в землю?» Уже знаючи життєпис поета, ви маєте сказати, який шлях він обрав. А який обираєте ви?

8. Конкурс «Склади картину» («Пазли») Учасникам дають репродукцію Шевченкової картини «Катерина», розрізану на частини. Завдання: скласти картину і визначити її назву. Час конкурсу – 5 хвилин, кількість балів – теж 5.

9. Конкурс «Автопортрет». Учасники одержують репродукції автопортретів Т. Шевченка без зазначення року їх написання. Завдання: розікласти картки з автопортретами у хронологічній послідовності, тобто за часом їх написання. Час, що відводиться на конкурс, – 3 хвилини, за кожну правильну відповідь учасники одержують бал.

10. Конкурс «Посвяти». У цьому конкурсі учасники мають показати свої знання біографії Т.Шевченка, його знайомств з окремими людьми. У конвертах є портрети, кожному потрібно впізнати, хто на портреті, і сказати, за яких обставин і який саме вірш присвячує цій людині.

1. Портрет Марка Вовчка (М. О. Вілінської-Маркович) – української письменниці, творчість якої Шевченко гідно оцінив. Він їй присвятив вірш «На панщині пшеницю жала...» («Сон»), а на честь зустрічі з Марком Вовчком у Петербурзі 24 січня 1859 року написав вірш – послання «Марку Вовчку».

2. Портрет Варвари Репніної. Поема «Тризна», написана 9 листопада 1843 року.

3. Портрет Миколи Васильовича Гоголя – великого українського і російського письменника. Його творчість Шевченко цінував, хоча вони не були особисто знайомі. У поета є вірш-послання «Гоголю».

4. Портрет Василя Андрійовича Жуковського – російського поета. Його портрет було розіграно в лотерею, і за ці гроші викуплено з кріпацтва Шевченка. На пам'ять про день викупу – 22 квітня 1838 року – поет присвятив Жуковському поему «Катерина».

5. Портрет І. П. Котляревського – зачинателя української літератури. Під враженням звістки про смерть І. Котляревського у 1838 році Т. Шевченко написав вірш «На вічну пам'ять Котляревському».

11. Конкурс «Дуель». Цей конкурс завершує гру. У ньому беруть участь два учасники, які набрали найбільшу кількість балів. Їм пропонуються 10 запитань, на які вони відповідають, використовуючи звуковий сигнал. У випадку, коли перший учасник дав неправильну відповідь, другий може дати свою відповідь. Одне запитання оцінюється 2 балами.

Оголошення переможця гри. Переможцю надається почесне право звернутися до класу зі своїм словом про Шевченка, значення його творчості для нас і всього людства, сказати свої враження про гру тощо.

Цікаві ігрові завдання підсилюють прагнення учнів-читачів проникнути у творчу лабораторію письменника, концентрують увагу на сюжеті, стилі твору, його композиції, образах, учать школярів уважно читати, що надалі, безумовно, допомагає їм в осмисленні та аналізі цілого кола літературних проблем.

Висновок. Формування учня-читача – складне завдання. Читацькі інтереси залежать і від ставлення до книжки в сім'ї, від віку читача й рівня його літературного розвитку, від книжок, якими він цікавиться, від однолітків і друзів. Але незважаючи на все це, провідна роль належить учителю-словеснику й уроку літератури. «Учитель – це той, хто не затискує, а визволяє; не пригнічує, а підносить; не бгає, а формує; не диктує, а навчає; не вимагає, а запитує; це той, хто переживає з дитиною багато натхненних хвилин», – сказав Януш Корчак. Власне ігрова діяльність на уроках і дає можливість бути таким учителем.

*Ольга Свинолуп,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

«НЕВЕЛИЧКА ДРАМА» В. ПІДМОГИЛЬНИЙ. СЮЖЕТНО - КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРУ

У статті розглянуто сюжетно-композиційну організацію роману «Невеличка драма», відмінність і спорідненість цього твору із романом «Місто». Наведено приклади бінарних опозицій героїв як основних елементів творення структури роману. Розкрито питання сюжетно-композиційних особливостей твору.

Ключові слова: «Невеличка драма», В. Підмогильний, роман, сюжет, композиція, структура твору, бінарні опозиції, назва, заголовки, символізм, урбанізація, технізація, прогрес, революція, радянська система, міщанство, тоталітаризм, механізація, «нова людина», «нова мораль».

Постановка проблеми. Для повноцінного аналізу художнього твору необхідно розуміти, якою є його структура, яку сюжетно-композиційну організацію має текст, за допомогою чого автор поєднує елементи і частини твору.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі сюжетно-композиційним особливостям роману «Невеличка драма» приділяло уваги небагато дослідників. Найґрунтовніші праці – Ю. Шерех «Білок і його забруднення», О. Галета «Досвід кохання і критика чистого розуму. Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій». Роботи згаданих дослідників і стали методологічною базою нашої статті.

Мета – визначити, які сюжетно-композиційні особливості наявні у романі В. Підмогильного «Невеличка драма»

Виклад основного матеріалу. «Невеличка драма» – це другий і останній роман В. Підмогильного. При порівнянні «Невеличкої драми» з соціальним романом «Місто» стає зрозуміло, що твори дуже відмінні між собою, але деякі риси все ж залишаються спільними. Головна відмінність полягає у тому, що у романі «Місто» В. Підмогильний із села (тобто обмеженого простору) вводить Степана Радченка у велике місто – столицю

Київ (розгорнутий простір). Головний герой у такому випадку змінюється залежно від зв'язку з містом та міським оточенням. У «Невеличкій драмі» автор зображує метаморфози Марти Висоцької, «закриваючи» її у кімнаті та поступово відмежовуючи від оточення, що робить цей твір камерним: «Повість написана надзвичайно економно у художніх засобах. Добрі три чверті твору відбуваються в чотирьох стінах Мартиної кімнати, коло дійових осіб обмежене», – зазначав Ю. Бойко [2, с. 329]. До відмінних рис варто додати й те, що у «Невеличкій драмі» місто вже не цікавить автора, В. Підмогильний лише фрагментарно зображує Київ, вводить назви вулиць, на яких живуть персонажі, не як образи, а скоріше як орієнтири [6, с. 1].

Подібним убачається конфлікт між раціональним та ірраціональним, що наявний в обох творах, але в «Невеличкій драмі» цей конфлікт стає основним. Він базується на не менш важливих проблемах, розкритих у творі: людина у добу технізації, революційних перепитів та вселюдського прогресу, людина і влада, процес українізації, відчуження особистості в механізованому, індустріальному суспільстві. Ю. Шерех зазначав: «Роман Підмогильного спрямований не проти советської влади як такої, а проти ширшого об'єкта, якого частиною тільки є советська система. Проти технізованої доби в житті людства. Але він протисоветський, бо він незалежний. Бо він безмежно іронічний супроти релігії розуму й супроти релігії прогресу. Бо він говорить про обмеженість розуму і про відсутність прогресу і протиставить цим модним релігіям гіркоту свого агностицизму» [6, с. 2]. Можна стверджувати, що В. Підмогильний у творі показував «нову людину», «нову особистість», «нову мораль», яка сформувалася під впливом вселюдського прогресу, технізації, індустріалізації, змін у суспільно-політичному середовищі.

Спільною рисою романів В. Підмогильного є й те, що як і у «Місті», сюжет «Невеличкої драми» розгортається завдяки показу інтимних відносин головного героя з іншими: у «Місті» стосунки з кожною жінкою – це окрема модель поведінки Степана на певних відрізках його духовної еволюції, його входження в міську культуру; у «Невеличкій драмі» чоловіки Марти також призводять до її поетапної зміни, формуючи циклічний сюжет: Льова – мрійне життя Марти, надії на таке кохання, як в книгах, ігнорування почуттів Льови, адже він не відповідає ілюзорному ідеалу

дівчини => Давид Семенович Іванчук – Марта не розуміє сексуального потягу сусіда, спілкується з ним, підтримуючи його. Її душа ще не заплямована «брудною» хтивістю чоловіків =>Ворожій – перше зіткнення Марти з тваринним потягом чоловіків до неї =>Дмитро – пропозиція Марти створити родину, засновану на розрахунку, від якою вона відмовляється, відчувши перші порухи кохання у серці до іншого =>Юрій – мрія Марти збувається, вона знаходить те пристрасне, неочікуване кохання, про яке читала у книгах. Втрата цноти =>Давид Семенович Іванчук– із ревності виставляє Марту жінкою низької соціальної відповідальності. Марта переживає перші проблеми через помсту чоловіка, якому вона відмовила => Безпалько – пропозиція промінати кохання на комфортне, легке життя з літнім чоловіком. Марта ще більше стає впевненою у своєму коханні до Юрія Славенка. Звільнення Марти з посади, її мовчазне прийняття несправедливості через внутрішній сором => Юрій – розрив із коханим як віра, що раз неможливо зберегти пристрасні почуття назавжди, то можна хоча б зберегти назавжди про них згадку => Дмитро – зверхне глузування Дмитра над тим, що дівчина досі залишається одна, в той час, коли він встигнув знайти собі іншу, кращу та одружитися. Повідомлення про заручини Юрія =>Льова – жертвне прощення Марти, допомога та рятунок дівчини. Марта засинає солодким сном, який символізує звільнення та одужання дівчини.

Визначальними в сюжетно-композиційній структурі роману є бінарні опозиції. Умовно героїв «Невеличкої драми» можна поділити на дві групи: 1 група – що шукають «щастя чуттєвої величі» (Марта Висоцька, Льова Роттер та Тетяна Ничипорівна Іванчук – герої, яких тільки частково торкнулися зміни у суспільному-політичному житті країни, вони не є «новини людьми»); 2 група – що шукають «щастя розумової величі» (герої, які відносяться до так званих людей «нової моралі» – Юрій Славенко, Дмитро Стайничний, Давид Семенович Іванчук, Безпалько, Ворожій, Ліна, Ірен). Але зупинимось на тих героях, чиє протистояння світоглядів виразилось найповніше у творі:

Марта Висоцька – головна героїня роману має мрійливу натуру, часто піддається роздумам про щире, взаємне, чисте та величне кохання, яке зображується в книгах: «Розпаливши в грубі, Марта під діянням тепла ще

глибше поглинула в уяву. З якихось порізаних уривків, що послужливо спливали їй у пам'яті, уривків, до різного часу навіть належних, вона пристрасно зшивала прудкою голкою бажаний образ. Плуताючи з дійсністю власні мрії, ніби явно снячи, ліпила дівчина чоловічу постать, відчувала її близьку присутність і невимовлені слова» [4, с.10] / «Третій букет я так одержую (...) Три це зачароване число, і невідомий лицар мусить з'явитися, тричі про себе нагадавши» / «... дівчина чи взагалі молодість без мрії - це якось нудно... Мрії – це добра половина нашого життя, правда?» [4, с.11] / « Найголовніше, каже вона, «треба жити»! Ні, так жити не можна! Треба створювати собі ілюзії» [4, с.12] / «Бо мені хочеться, – сказала вона в підступі нудьги, – закохатись безтямно, так, як у романах колись писали... Я хочу так, як у романі!» [4, с.13]. Вона є досить привабливою, охайною та скромною. Але, на початку твору, відносини з чоловіками не складаються, адже їй ввижається у мріях справжній лицар, мужній та шляхетний: «...заможніших зальотників, що могли її розвагами частувати, вона через якийсь місяць механічно втрачала, видаючись їм надто неприступною, а неодмінні її прихильники, нещасливий кооператор та соробкопівець Льова, з матеріального погляду виглядали ще гірше від неї» [4, с. 5] / «Який же з вас, Льово, тухтій! Який ви непристойно м'який та добросердний! Справжній Ісус Христос... І нікому ви не потрібні (...) Треба міцних» [4, с. 35].

Для Марти незрозуміла «нова мораль» людей, що одружуються, не кохаючи один одного, сприймають відносини між чоловіком та жінкою як формальність, розрахунок, угоду. Згадати хоча б епізод, коли Ліна запропонувала Марті бути дружкою на весіллі – дівчина здивувалася, адже навіть не помічала, що Ліна має чоловіка, з яким планує одружитися, бо та це ніяк не виявляла поведінкою чи емоціями. Вразило Марту й те, як проходило весілля, ставлення молодого подружжя до святкування й знехтування українськими традиціями та релігійними правилами: «Потім до перетинки підійшла Ліна з своїм претендентом, дали всі потрібні лаконічні відповіді, всі розписалися, і дві людські істоти були отак санкціоновані від держави виконувати старий біблійний заповіт» / «...вона в нових формах мала виконувати обов'язки старшої дружки, освячені колись пишними традиціями та обрядами» / «Марту весь час поривало спитати, чи будуть молоді оформляти свій шлюб і релігійно, але вона соромилась. Надто вже була їй ця

пара чужа! І саме те, що Ліна вдалася до неї, особи цілком сторонньої, підказувало їй, що вони мають загс за порожню формальність. «Будуть, будуть, – думала вона. – Потім улаштують вечірку, гостей покличуть... Ах, як це, зрештою, гидко!» [4, с. 8].

Також Марта підтримує українізацію, розмовляє українською, відчуває особливий зв'язок зі своєю рідною землею, поколіннями, первинними початками: «Але я хочу, щоб ... це сталося на моїй батьківщині, в Каневі...» [4, с. 73] / «...народитися жінкою там, де була народилась...» [4, с. 80]. І коли Марта втрачає цноту зовсім не при тих обставинах, як хотіла, то цей зв'язок неначе розривається: «...відчуття, що вона руїна, непотрібний покидьок, щось розчавлене, миршаве й нікчемне» [4, с. 79] (невипадково у творі прихильники українізації або ті, що гостро не критикують її, відносяться до першої групи, адже в їх свідомості є той нерозривний зв'язок зі своєю батьківщиною, традиціями та звичаями українського народу. Їх кохання на підсвідомому рівні висвітлює ментальність українців: їх мрійність, поетичність, романтизм (Марта Висоцька), жертвність, вірність, здатність до прощення (Льова Роттер), вшанування традицій та звичаїв предків (Тетяна Ничипорівна Іванчук). Навіть, коли Юрій закохується у Марту, він починає самоідентифікувати себе, несвідомо повертатись до первинних начал: «...я знайшов у тобі, Марто, свою втрачену націю (...) У всякому разі, полюбивши тебе, я відчув себе українцем» [4, с. 66] / «Воно (кохання) відкриває нашу душу назустріч життю, дає нам пізнати неперевершену первісну радість і зв'язок із далекими поколіннями, з яких ми вийшли і які кохали так само» [4, с. 70]. А, коли захоплення Юрія проходить, Славенко втрачає цей зв'язок: «Що дурнішого могло бути, як ця прогулянка під церкву, над якесть феодальне урвище! В ХХ столітті, в добу розуму, це є непростенне й дике збочення. І потім оці солодкі наївності про весну - вуха в'януть, їх слухаючи!» [4, с. 132]).

Юрій Славенко – відкидає все ірраціональне, починаючи від до кохання, до мистецтва: «... мистецтво для людини вищої організації є такий самий анахронізм, як і ворожіння на кавній гущі» [4, с. 26]. Він є втілення саме тої «нової особистості», що сформувалася під впливом радянської системи у ХХ столітті: «Нова людина буде байдужа до кольору вбрання й до смаку їжі, та зате знатиме смак розумової радості. Новий побут полягатиме в

суворому спрощенні всіх матеріальних та чуттєвих потреб. Тут досить буде статистики й розподілу. Людина втратить до них інтерес, бо зійде на вищий поверх свого існування. Вона більше буде жити духовним і менше матеріальним - от у чім я вбачаю справжній поступ людськості, що підлягає невблаганному економічному рушієві» [4, с. 25].

Для Юрія Славенка кохання до Марти було скоріше короткочасним пристрасним потягом, адже він вважав, що «всі особисті стосунки базуються передусім на біологічних потребах, а потім на звичці й традиції»[4, с. 31]. «... Юрій здобував над дівчиною щораз більше чоловічої влади, і вона не могла цьому опиратись, оскільки вважала, що разом з тим здобуває більше влади над його душею (...) Оголоючи свої думки, він оголював її тіло» [4, с.79]. Тож, коли Марта почувала себе використаною після їх інтимних відносин, він не розумів, її переживань і почуттів: «...незважаючи на добродійний вплив революції у цьому напрямі, сучасні дівчата якимсь робом зберегли рештки старосвітських поглядів на взаємини з чоловіком як на щось непристойне, ганьби гідне, згори заборонене, однословно, грішне» [4, с. 81]. І саме розуміння кохання « як чиннику суто руїнницького, як показнику невинуватості істоти, призначеної вести перед у світовому процесі життя» [4, с. 107], указувало на те, що їх погляди з Мартою абсолютно протилежні –Марта сприймала кохання як щось святе, чисте, «світле безумство», «природне завершення її мрій», у той час, як Юрій Славенко вбачав у ньому «раптову катастрофу».

Ще однією особливістю сюжетно-композиційної організації тексту «Невеличкої драми» є символічна назва твору, заголовки, що є прямими алюзіями до літературно-культурного контексту, епіграфи та інші символічні деталі, які повторюючись, створюють єдину канву твору.

Назва «Невеличка драма» з підзаголовком «роман на одну частину» – задає певну перспективу сприймання: драма, хоч і серйозна (адже вона оголює суть стосунків між людьми в сучасному світі), – насправді є лише одним із актів великої драми життя [3, с. 94]. До того ж Н. Монахова виражала думку, що «спроможність Марти не відкинути саму себе, а прийняти, досягнути новий досвід й інтегрувати його у свою особистість, постає як оздоровче в романі. Саме тому драма у «Невеличкій драмі» – невеличка. Не тільки через її дотичність до досвідів минулих поколінь, не тільки через повторюваність,

навіть в межах досвіду тієї самої людини. А тому, що вона більше не є руйнівною для жінки» [2, с. 389].

Варто звернути увагу, що автор не дає конкретних посилань на твори, з яких використовує уривки як епіграфи. Так епіграф «з дуже сентиментального роману» є частиною поезії К. Білиловського, яка стала народною піснею, а епіграф «з дуже гарного роману» є уривком із роману Ю. Яновського «Майстер корабля» [2, с. 19]. На мою думку, у цьому простежується тяжіння до узагальнення, адже Марта Висоцька, прочитавши величезну кількість романів, дійшла до висновку, що Юрій Славенко був правий, стверджуючи, що у «...кохання ще й не нове. Переживати його – це повторювати пережите мільйонами, описане в тисячах томів, заяложене, обшарпане. Усе, що ти відчуваєш до жінки, вже безліч почувала так точнісінько, у тих самих варіаціях, захопленнях, обіймах, поцілунках і телячих радощах. Всі слова, що ти кажеш жінці, вже стільки казано й переказано...» [4, с.107].

Ще однією причиною використання автором цих епіграфів є те, що сентиментальний текст першого епіграфу налаштовує на пісенно-ліричне сприймання, інформує лише про факт чарів кохання» і вводить модальний аспект: бажання серця любити. Другий текст передбачає філософсько-психологічне сприймання, до того ж, з огляду на те, що станеться згодом, у майбутньому, але станеться напевне («прийде час, коли ця жінка буде відчувати себе дівчинкою...відродиться для нового життя» [4, с. 1]). М. Гірняк стверджує, що таке співвідношення епіграфів зберігається у всьому романі: заголовки – переважно сентиментально-ліричного, романтичного плану («На світі Іва зовсім сама...», «Квіти невідомого лицаря»), текст – опускає з небес на землю, до реальних почуттів і взаємин між людьми, які можна переживати, але над якими можна і треба міркувати [3, с. 95]. Залишається лише додати, що така протилежність у епіграфах може також символізувати протилежність у світоглядах та світосприйнятті Марти Висоцької та Юрія Славенка.

Як було сказано вище, заголовки у цьому творі – часто прямі алюзії до літературно-культурного контексту або просто символи, що підкреслюють та увиразнюють зміст роману (якщо говорити про весь твір, то він є алюзією до роману Г. Флобера «пані Боварі», героїня якого, як і Марта Висоцька,

так ідентифікувала себе з персонажами прочитаних творів, що втратила відчуття дійсності [3, с. 95]: «У «Невеличкій драмі» Підмогильного Марта є жертвою літератури. Спочатку вона жде літературного кохання. Потім прагне кинути виклик літературі – зробити щось таке, чого література ще не описала... звільнення від літератури розчавило Марту. Воно стало одночасно втратою ілюзій і кохання» [2, с. 372]). Проаналізуємо кожен із заголовків:

«На світі Іва зовсім сама...» – в європейській країнах верба – символ печалі, скорботи, плачу. На вербах по берегах річок Вавилону іудеї розвішували свої арфи і плакали, згадуючи Сіон. Отже, верба у заголовку символізує самотність головної героїні, що знаходиться в чеканні приходу кохання;

1) «Квіти невідомого лицаря» – символ лицаря означає ідеалізований книжковий образ чоловіка, якого уявляла у мріях Марта;

2) «Прекрасна сирена Ірена» – сирена – міфологічний образ демонічної істоти, що є привабливою зовні і, закохуючи чоловіків в себе, вбиває їх своїм співом. Римуванням сирена – Ірена у заголовку автор підкреслює сильну вдачу Ірени, яка не зупиниться на шляху досягнення цілі;

3) «Четверо в одній кімнаті, крім дівчини» / «Двоє в одній кімнаті, крім дівчини» / «Один у кімнаті з дівчиною» – автор навмисне поступово зменшує кількість героїв у розділах, щоб показати, як відходить на другий план увесь світ, все оточення, коли Юрій та Марта зустрічаються;

4) «О, баядерко, ти чаруєш мене» / «О, баядерко, я тобою сп'янів» – баядерка у перекладі з португальської мови – танцівниця. На мою думку, автор навмисне залучає у заголовок слово, що стосується виду мистецтва, ототожнюючи Марту з баядеркою, щоб показати, як змінився світ Юрія, коли він почав закохуватися у Марту. Адже Юрій не визнавав нічого ірраціонального: як кохання, так і мистецтво, але, почавши відносини з Мартою, Юрій навіть читав художню літературу. Градація: ти чаруєш мене => я тобою сп'янів – демонструє швидкий розвиток відносин між героями;

5) «Свійський Отелло» – алюзія до твору В. Шекспіра «Отелло. Венеціанський мавр». Отелло – символ ревності, помсти (у творі в ролі Отелло виступає Давид Іванчук, адже, дізнавшись, що Марта має інтимні відносини з Юрієм, він бреше дружині, що дівчина до нього залицяється та виставляє її розпусною. Це у подальшому спричиняє проблеми з житлом,

бо орендар підіймає плату за кімнату, яку раніше знижував за проханням Давида Семеновича). Свійський, тобто домашній – іронічне доповнення, що показує зневагу автора до дій Давида Іванчука;

б) «Скандал у благородній родині» – благородною родиною названо родину Ірени, і, знову ж, простежується іронія: чи можна назвати благородною ту родину, де дочка у юності вела не надто пристойний спосіб життя, батько слідкує за майбутнім зятем, а мати тільки те й робить, що мріє видати дочку заміж?;

7) «Mädel klein, Mädel fein, gib dich drein...»– у перекладі з німецької «Маленька дівчинка, прекрасна дівчинка...». Це цитата із оперети «Граф Люксембург» І. Кальмана. Сюжет оперети паралельний історії, що трапилася з Льовою: російський князь не міг одружитися на примадонні опери Анжель, тому платить гроші аристократу Рене фон Люксембургу, щоб той взяв у дружини Анжель і потім розлучився з нею, тоді, розлучену жінку зможе посватати російський князь. Але Рене і Анжель закохуються один в одного й Рене відмовляється він угоди. У образі російського князя яскраво простежується сам Льова Роттер, адже він також познайомив Юру з Мартою, щоб зблизитися з дівчиною, але між ними виникло кохання;

8) «І що нового в підмісячному світі?»– окрім того, що підмісячний світ символізує ті вечірні години, що щодня проводили разом Юрій та Марта в таємниці від інших, це риторичне питання ніби спонукає адресата-читача разом із героїнею роману прийти до висновку, що, як стверджував Р. Барт, усе «вже було читане, бачене, зроблене, пережите» [1, с. 45];

9) «О, Боже мій милий, за що ти караєш її молоду?»– алюзія до поезії Т. Шевченка «Причинна». У вірші Т. Шевченка ворожка зробила дівчину божевільною, щоб та менше сумувала за козаком, який був у поході. На мою думку, В. Підмогильний провів таким чином паралель між ліричною героїнею «Причинни» і Мартою, яка також сконцентрувалась повністю на відносинах з Юрієм і їй більше нічого не цікавило, вона починала божеволіти;

10) «Весняної ночі все в саду шепоче, все любити хоче...»– весна є символом розквіту любові, бажань, почуттів. Не дивно, що саме весна є піком почуттів Марти до Юрія і разом з тим часом, коли ці відносини завершуються;

11) «И любовь – это тот же камин, где сгорают все лучшие грезы...» – цитата із поезії П. Баторіна, яка стала піснею. У романі виступає символом закінчення кохання Марти та Юрія;

12) «Елегія атракціонів» – алюзія до поезії М. Бажана. Ідею циклічності, яку переосмислено поетом як фатальну приреченість людини-гвинтика виконувати чітко відведену їй роль, перейняв і В. Підмогильний, адже твір закінчується фактично тим, з чого і розпочався – сну Марти, поверненням Льови, Мартиною самотністю.

Не можна оминати й окремі символічні деталі твору, які повторюючись, втілюють ідею циклічності:

1) Чернець – твір розпочинається зі сну Марти, де вона бачить чернеця, який підходить до неї, але раптом починають дзвонити у церкві й він змушений повертатися назад => пізніше у творі із чернецем автор порівнює Юрія Славенка: «Науковий діяч не є, звичайно, чернець, він не заперечує життєві потреби, але все ж мусить максимально їх спрощувати» [4, с. 43];

2) Подаровані хризантеми – торкнувшись подарованих хризантем, Марта відчула незвичайний холод від них => пізніше виявилось, що їх подарував Безпалько, який не кохав Марту, а пропонував одруження з розрахунку (холодні хризантеми – символ удаваного кохання);

3) Кіт Нарцис – коли Юрій перебуває у відносинах з Мартою, то він дозволяє сусідському коту заходити до себе в кімнату та красти їжу зі столу => коли Юрій з Мартою розлучається, він проганяє кота, адже йому огидна та думка, що він може до когось відчувати приязність;

4) Вода – ще на початку роману Марта згадує, як вона рибалила з батьком та купалася з дівчатами і парубками в Дніпрі => дізнавшись про одруження Юрія, Марта хоче піти до води, адже в її свідомості вода – це очищення.

Висновки. Проаналізувавши сюжетно-композиційні особливості роману «Невеличка драма», можна зробити висновок, що структура твору побудована завдяки таким елементам: камерність твору – події розгортаються переважно в кімнаті Марти; стосунки Марти з чоловіками – утворюється своєрідна циклічна модель сюжетотворення, яка залежить від зміни чоловіків у житті головної героїні; символіка назв твору, епіграфів, заголовків та окремі циклічні деталі – усе це, пов'язуючись між

собою, творить єдину канву твору; визначальними в сюжетно-композиційній структурі роману є бінарні опозиції: вже самі головні герої твору – Марта Висоцька та Юрій Славенко – є цілком різними людьми, із відмінною життєвою філософією, думками, світосприйняттям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. S/Z. Москва: Едіторіал УРСС, 2001. 232 с.
2. Галета О. Проза життя. Досвід кохання і критика чистого розуму: Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій. Київ: Факт, 2003. С. 7-20.
3. Гір'як М. Наративна організація «Невеличкої драми» В. Підмогильного: комунікативні стратегії твору. Парадигма: зб. наук. пр. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2011. Вип. 6 С. 92-110.
4. Підмогильний В. Невеличка драма: роман на одну частину. Київ: Знання, 2014. 294 с.
5. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю: Проза Валер'яна Підмогильного. Київ, 2004.
6. Шерех Ю. Білок і його забурення. Українська літературна газета. Київ, 1957. III ч. 9 (27). С. 1-2.

O. Svinolup «Small drama» V. Pidmogilny. Plot-Compositional features of the work

The article considers the plot-compositional organization of the novel «Small Drama», the difference and affinity of this work with the novel «City». Examples of binary oppositions of heroes as the basic elements of creation of structure of the novel are resulted. The question of plot-compositional features of the work is revealed.

Key words: «Small Drama», V. Pidmohylny, novel, plot, composition, structure of the work, binary oppositions, title, titles, symbolism, urbanization, technology, progress, revolution, Soviet system, bourgeoisie, totalitarianism, mechanization, «new man», «new morality».

*Богдан Рудика,
студент 1 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВА ТВОРЧІСТЬ СУМЩИНИ

Ця стаття присвячена вивченню календарно-обрядової творчості Сумщини.

Ключові слова: календарно-обрядова творчість, календарно-обрядові пісні, Сумщина, колядки, щедрівки, веснянки.

Постановка проблеми. Календарно-обрядова творчість Сумщини привертає увагу фольклористів та музикознавців. Поступово накопичуються матеріали польових розвідок та наукових досліджень. Однак строкатість записів, різний фах збирачів зразків пісенного фольклору та непослідовність, перерваність дослідницького процесу зумовили ситуацію, коли набуває актуальності детального дослідження та уточнення календарно-обрядової творчості даного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню календарно-обрядової творчості Сумщини й досі не приділено належної уваги. Це стосується накопичення та публікації емпіричного матеріалу і його наукового опрацювання. Однак В. В. Дубравін у книзі «Обрядові пісні Слобожанщини (Сумський регіон)» зібрав велику кількість календарно-обрядових пісень, що служить матеріалом для подальших досліджень календарно-обрядової творчості Сумщини.

Метою статті є аналіз календарно-обрядової творчості Сумщини.

Виклад основного матеріалу. Календарно-обрядова творчість – це драматично-поетична система обрядів та ритуалів магічного значення, що супроводжуються відповідними поетичними текстами сакрального змісту, яка тісно пов'язана із циклічністю природи. Основними ознаками цієї творчості є синкретизм, що проявляється у поєднанні пісні, руху, пантоміми, танцю; а також – утилітарне призначення (із метою задобрити сили природи та духів). Відповідно до чотирьох пір року, а також періодів у землеробстві – приготування до сівби, сіяння, вирощування, збирання врожаю, – виділяється чотири цикли календарно-обрядової творчості – зимовий, весняний, літній, осінній. Кожен із них має свої особливості відповідно до

землеробської праці, яка виконується у той час. Спільним для усіх є нероздільне поєднання слова та дії, виконання сталих обрядів та пов'язаних із ними традиційних текстів, які ніколи не виконуються відокремлено від цих обрядів чи в іншу пору року. А також – прадавнє доісторичне походження мисливського та землеробського періодів, про що свідчить поганський світогляд, відображений у них. Кожен із циклів об'єднується навколо одного центрального свята, якому надається найважливішого значення. Цим головним святам передували вступні, метою яких було приготувати людей до святкування головного культу. Усі календарно-обрядові свята, а відтак обрядові дійства, що виконувалися з їх нагоди, мали чотири значення: релігійне, поминальне, землеробське та родинне [1].

Отож, проаналізуємо календарно-обрядову творчість Сумщини. Зокрема, до неї належать і календарно-обрядові пісні. Так, до пісенної календарно-обрядової творчості Сумщини належать такі колядки: колядки господарю і його родині – «В пана Івана умнаяжона», «А у цього хазяїна та в його дому», «Пан-хазяїну, застилай столи у себе»; колядки парубкові – «В чистім полі край дороги», «Їхав Іванько з лісу до лісу», «Що й у таточки умний синочок»; колядки дівчині «Пойду я понад тихим Дунайом», «Дівка Галочка по городу ходила», «В пана у Петра рожа зацвіла»; дитячі колядки – «Пане господарю», «Бігла теличка», «Обрепко-репко»; колядки релігійного змісту «Ой ти, Дух прекрасний», «Младенець-первенець», «Пресвятая Діва» [3].

Далі проаналізуємо щедрівки як значну частину обрядової творчості Сумщини. До щедрівок цього регіону належать: щедрівки (господарю і його родині – «Як піднявся сокіл над моїм віконцем», «І цьому домку як в райку», «Ой сивая та й зозуленька»; щедрівки парубкові – «Гиля, гиля на Василя», «Ой невольно ріка розливається», «А в пана Івана на його дворі»; щедрівки дівчині – «Вилетів сокіл з Києва на двір», «Ой край села стоїть хата», «Дівка Марійка да сад садила»; дитячі щедрівки – «Щедрівочка щедрувала», «А в дядька, дядька», «А в нашого дядька») [3].

Також варто відмітити і веснянки, які належать до календарно-обрядової творчості Сумщини: «Над моєю хатиною», «Весняночка-красняночка», «Просо», «Шум іде», «На поповій вишні», «Як вийду я на вулицю», «Ой терен, терен, зелений гаю», «Король по городу ходе» [3].

Щодо календарно-обрядових пісень Сумщини, то варто виділити «Весна-красна, що ти винесла», «Ой поєдупровз Китай-город гулять», «Я маленький хлопчик», «Мати Марія під Хрестом стояла» [3].

Далі розглянемо купальські пісні Сумщини. До них відносять: «Купала на Івана», «На Йвана Купала», «Купався Іван, доведеться і нам», «Купався Іван та й у воду впав», «Купалочка, де твоя дочка», «Ой на Івана, на Купайла» [3].

У контексті дослідження календарно-обрядової творчості Сумщини варто виділити петрівки: «А мала нічка Петрівочка», «Петрівочка, мала нічка», «А Петрівочка наставала», «У Петрівочки дві неділечки», «Що й у садочку-холодочку» [3].

До жнивних пісень як календарно-обрядової творчості Сумщини належать: «А вже сонце на заході», «Ой дивіться небожі», «Як послала мати», «Сидить ворон на копе», «Одчиняй, пане, ворота».

І завершимо аналіз календарно-обрядової творчості Сумщини покровськими піснями, до яких належать – «Покрівонька, покрівонька», «Як повіє вітер на святу Покрову» [3].

Доцільно відзначити цікаві календарно-обрядові пісні, що зосереджені в селі Комиші, яке знаходиться в Охтирському районі Сумської області. Найвідомішими серед них є: «А в пана, а в пана посеред двора», «Дай же Боже вечір добрий» [2].

Висновки. Календарно-обрядова творчість Сумщини – це система обрядів та ритуалів магічного драматичного значення, що супроводжуються відповідними поетичними текстами сакрального змісту, яка тісно пов'язана із циклічністю природи. Дослідивши календарно-обрядові пісні Сумщини, варто відзначити їх різноманіття, чарівність, мелодійність, змістовність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Календарно-обрядова творчість. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4117.html> (дата звернення 18.12.2020).
2. Комиші, Сумська область. URL: https://www.polyphonyproject.com/uk/songlist/id~BMI_UK17050225 (дата звернення 18.12.2020).
3. Обрядові пісні Слобожанищини (Сумський регіон) / Фольклорні записи та упорядкування В.В. Дубравіна. Суми: Університетська книга, 2005. 446 с.

*Богдана Кулик,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Ця стаття присвячена вивченню питання щодо особливостей розвитку сучасної української літератури та її віртуального характеру.

Ключові слова: сучасна література, тенденції, віртуальність, кібернетичний простір, уявна реальність.

Постановка проблеми. Сучасна українська література стрімко розвивається у контексті світового процесу. Доволі активну позицію в конструюванні художнього тексту творів займають новітні літературні тенденції, такі як використання техно-образів, віртуалізації простору, глокалізація тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що віртуальний простір у художній літературі реалізується у найрізноманітніших формах, у сучасному літературознавстві небагато спеціальних досліджень, присвячених вивченню даного художнього феномена. Проблемі віртуального характеру літературних творів приділяли увагу такі дослідники, як Е. Чемезова, В. Бичков, К. Лугова, Н. Маньковська, Л. Первушина, Ю. Пихтіна, К. Шульга тощо. Також не існує єдиної думки щодо обсягу і змісту самого поняття «віртуальний простір» у літературному творі.

Метою статті є охарактеризувати тенденції розвитку сучасної літератури.

Виклад основного матеріалу. Віртуальність завжди має власний простір, побудований на елементах реальної дійсності, але кардинальна відмінність від реальності полягає в тому, що віртуальність завжди впорядкована, завдяки сформованій системі та законам. Віртуальність – це нові соціальні можливості для героїв, які найчастіше є підлітками в реальній дійсності. Це не повне протиставлення дійсності, а швидше плюралістичне її продовження. Через певний набір можливостей та інтерфейсу сучасна «віртуальна реальність нарочито штучна і формалізована».

В. Шульга віртуальним простором називає «інформаційний світ», створений за допомогою високих комп'ютерно-інформаційних технологій. Е. Лугова визначає **віртуальний** простір як «своєрідну ментальну карту реальності в її просторовому аспекті, існуючу не фактично, а лише в нашій свідомості» [5, с. 10].

Зі сказаного вище слідує, що модель віртуального простору може структуруватися на основі цілком відомих фрагментів емпіричної реальності, представлених, однак, у трансформованому, перехідному, багатовимірному і умовному стані. Піддаючи реальний простір парадоксальним метаморфозам, художники слова, як правило, заповнюють віртуальний світ твору візуальними, зоровими образами, які виступають як мікрообрази єдиного художнього простору, але дають уявлення про якихось інших, недоступних досвіду, його видах.

Віртуальна реальність сприяє моделюванню нових образів, так як вона володіє «гігантським потенціалом для породження інших культурних ідентичностей та моделей суб'єктивності – аж до створення постмодерного суб'єкта, який «дифузний, нестабільний, популятивний» [3, с. 122].

Віртуальний простір у сучасній літературі може моделюватися різними способами [1]:

- відтворенням в тексті уявної реальності, вторинного, відбитого у свідомості сприймаючого суб'єкта світу. У цьому випадку реальний простір як правило деформується, спотворюється, перетворюється згідно з авторським задумом;

- зануренням в ігрову реальність, яка захоплює учасників, замикає їх в іншу, побудовану за правилами гри, сферу;

- зображенням кібернетичного простору – світу, створеного засобами комп'ютерних технологій для імітації реальності.

Створення віртуальної ідентичності у художньому творі підкреслює особливості внутрішнього світу особистості – гнучкість розумових процесів творчого суб'єкта, широкий спектр тонких тілесних відчуттів і глибинних несвідомих бажань. Віртуальні образи в літературному творі також сприяють виявленню різноманітних варіантів реалізації ідентичності людини і її психологічного пласту.

З одного боку, виникнення віртуальних образів викликано розвитком новітніх технологій і пов'язано з комп'ютерними програмами, гіперреальністю, з іншого – інтерпретація віртуального образу в літературі має більш широке значення і не зводиться тільки до зв'язку з медійними комунікативними засобами, Інтернет-образами та технообразами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Моделювання віртуальної ідентичності у художньому творі підкреслює непередбачуваність та мінливість внутрішнього світу людини і відкриває можливості для різноманітних інтерпретацій тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лугова К. О. Топонім віртуального простору як культурно-історична категорія: на матеріалі епопеї Дж. Р. Р. Толкієна «Володар перснів»: дис. канд. філол. наук. 10.02.19. Ставрополь. 2006. 217 с.
2. Пихтіна Ю. Типологія віртуального простору в російській літературі. URL: <http://gisap.eu/ru/node/77059>.
3. Грицанов А. А., Можейко М. А. Постмодернізм: енциклопедія. Мінськ: Інтерпрессервіс: Книж. Дом. 2001. 1037 с.
4. Полховська Е. В., Чемезова Е. Р. Віртуальність у сучасній американській прозі (на матеріалі роману Дж. С. Фоера «Ось я»). *Матеріали IV Міжнародного навчального конгресу*. Сімферополь: ІТ АРИАЛ, 2019. С. 224-227
5. Шульга К. В. Поетико-філософські аспекти втілення «віртуальної реальності» в романі «Generation 'П'» Віктора Пелевіна: дис. канд. філол. наук. 10.01.01. Тамбов. 2005. 158 с.

Вікторія Вербицька,

студентка 4 курсу факультету

іноземної та слов'янської філології

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

ФЕНОМЕН ШІСТДЕСЯТНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті проаналізовано теоретичні відомості, обґрунтованість феномену шістдесятництва в українській літературі ХХ століття. Визначені основні домінанти світоглядних позицій поетів-шістдесятників, жанрове розмаїття творів.

Ключові слова: українська література, ХХ століття, шістдесятництво, жанр, світогляд, модернізм.

Постановка проблеми. Шістдесятництво порівнюють з епохою Ренесансу. Українське відродження пов'язане з вивільненням людини з-під влади ідеології, народженням гуманістичного світогляду, який у центр світу поставив людину й проголосив її найбільшою цінністю. Цій епосі властиве прагнення гуманності в поєднанні із прагненням краси.

Метою статті є аналіз наукових здобутків з теми «Шістдесятництво» та виокремлення основних домінант світоглядних позицій поетів періоду 60-х років ХХ століття.

Аналіз актуальних досліджень.Тема феномену шістдесятництва присутня у багатьох наукових розвідках відчизняних вчених: Т. Гундорова, А. Дністровий, М.Ільницький, Н. Зборовська, Ю. Ковалів, Р. Коротодський, В. Моренець, М. Наєнко, О. Пахльовська, Л. Тарнашинська та ін.) у яких, попри полісистемність визначень явища шістдесятництва, виокремлено цілком відмінну систему його творчих критеріїв і координат, сформованих в українській літературі. Стрімке зростання наукового інтересу до питань, пов'язаних із дослідженням шістдесятництва, підтверджується виходом у світ нових монографій, дисертацій, навчальних посібників (О. Бажан, Б. Захаров, Г. Касьянов, Р. Корогодський, В. Литвин, А. Русначенко, О. Шевчук та ін).

Іванисенко В. називає це покоління «несподіваними пришельцями», які твердо знали, що прийшли в літературу «не для того, щоб начищати черевики більшовицькій мафії, а щоб на останньому рубежі, як оті триста юнаків під Крутами, стати на захист свого народу, його зневаженої мови й потоптаної гідності. Це було покоління, позбавлене страху» [2, с. 99]. А. Ткаченко підкреслює, що «непідробна громадянська напруга, високий художній рівень творів здобули їм широку читацьку аудиторію, їхні перші збірочки вмить зникали з полиць книгарень, окремі вірші переписувалися від руки, усні виступи у вузах, колгоспах, військових частинах, на заводах збирали силусиленну вдячних слухачів [...] Усе це сприяло зростанню інтересу до рідної мови, історії, культури» [4, с. 9].

Слушно зауважує на темі дефініції «шістдесятництво» Л. Тарнашинська, що «досі не маємо об'єктивного, цілісного й комплексного дослідження природи шістдесятництва» і що, «попри широкий інтерес до нього наукової громадськості, воно й понині залишається *terra incognita*,

якщо мати на увазі дослідження його як явища в усіх взаємозв'язках». Дослідниця стверджує, що «це відбувається через нерозробленість багатьох основоположних теоретичних засад і невиробленість критеріїв (навіть саме поняття «шістдесятники» часто подається в літературознавчих розвідках у лапках, що вказує на певну частку сумнівів щодо наукової правочинності чи коректності цього, скажемо так, досить умовного, однак усталеного поняття), без яких подолати цю спонтанність та фрагментарність дослідження методологічно неможливо» [3, с. 156].

Найшвидше всі суспільні явища знаходять відображення у пресі, тому літературно-мистецьке життя республіки, поява нових, безперечно талановитих особистостей на початку 60-х, не могли залишитися поза увагою, особливо після сумнозвісних подій в Манежі в 1962 р. Спираючись на тезу Хрущова, що «мистецтво – це гостра зброя партії, і партія нікому не дозволить її притупляти» шпальти газет зарясніли анафемами на адресу «формалістів», «відщепенців», «космополітів». Найчастіше згадувались прізвища молодих поетів І. Драча, І. Дзюби. Згодом до них долучили критиків І. Світличного та Є. Сверстюка, «які послабили критику по відношенню до формалізму і не зрозуміли своєчасно, що гарне, корисне треба всіляко підтримувати, а чуже нашій ідеології, сіре і гниле - своєчасно ампутувати». Звісно, в офіційній літературі їх не називали шістдесятниками, а якщо й згадували, й згадували, то на рівні з такими ярликами, як «піротехніки», «космічно-гіперболічні поети», тощо [1, с. 449].

Шістдесятники виступали на захист національної мови і культури, свободи художньої творчості.

Основу руху шістдесятників склали письменники Іван Драч, Микола Вінграновський, В. Дрозд, Гр. Тютюнник, Б. Олійник, В. Дончик, Василь Симоненко, Микола Холодний, Ліна Костенко, В. Шевчук, Є. Гуцало, художники Алла Горська, Віктор Зарецький, Борис Чичибабін, літературні критики Іван Дзюба, Євген Сверстюк, режисер Лесь Танюк, кінорежисери Сергій Параджанов, Юрій Ілленко, кінокритик Роман Корогодський, перекладачі Григорій Кочур, Микола Лукаш та інші.

Серед світоглядних засад шістдесятників слід виділити:

1. лібералізм (культ свободи в усіх її виявах: свободи особистості, нації, свободи духу);

2. гуманізм та антропоцентризм (культ людської особистості – центру Всесвіту);
3. духовний демократизм (культ простої, звичайної людини-трудівника);
4. духовний аристократизм (культ видатної творчої особистості);
5. моралізм та етичний максималізм (культ моральності як абсолютного мірила людських вчинків);
6. космізм (усвідомлення «планетарної причетності» людини як частинки Всесвіту до космічних процесів);
7. активний патріотизм (любов до Батьківщини й рідного народу) і національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів нації;
8. культурництво (відстоювання справжньої, високомайстерної культуротворчості).

Досить розмаїто постає жанрова система «шістдесятників» (лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, ліричні новели, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, історія України, неповторність особистості, космос, любовна тема).

Отже, в основі світоглядних засад цього періоду лежить визнання свободи в усіх її виявах: свобода совісті, свобода мислення, свобода нації. На місце культу особи приходять культ особистості: кожна пересічна людина-трудівник є неповторною, унікальною. Активно сповідують шістдесятники також ідеї антропоцентризму, згідно з яким людина – центр Всесвіту. Невід'ємною засадою світогляду покоління є патріотизм, що виявляється в національній самосвідомості, любові до Батьківщини, збереженні історичної пам'яті.

Одним із джерел шістдесятництва був український фольклор, зокрема митцями активно запозичувалися й переосмислювалися фольклорні мотиви й образи, використовувалися народнопісенні засоби і прийоми образотворення. Естетичним взірцем письменників 60-х років стала творчість митців Розстріляного Відродження. Також шістдесятники усвідомлювали важливість долучення української літератури до світового літературного

процесу, тому активно вивчають творчість зарубіжних письменників, перекладають твори кращих митців світового письменства.

Досить розмаїто постає жанрова система «шістдесятників» (лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, ліричні новели, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, народ, історична пам'ять, людина у всьому багатстві її проявів – суспільне життя, моральність, кохання, творчість) та нові теми (підкорення космосу, стандартизація особистості в умовах новітнього міщанства, тема голодомору).

Висновок. Отже, явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постатями, так і за стильовими течіями та ідейно-естетичними вподобаннями. Тут є й модерністи (І. Драч, В. Голобородько, М. Воробйов), і неоромантики (М. Вінграновський, Р. Лубківський), і неонародники (В. Симоненко, Б. Олійник), і постмодерністи (В. Стус).

Шістдесятництво – це філософський феномен і новий відлік часу інтелектуальної історії України. Його учасники об'єднали розірваний час української культури, відновили комунікативну функцію культури завдяки новій ролі Слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заплотинська О. Українське шістдесятництво: визначення дефініцій та історіографія проблеми. *Український історичний збірник*. 2003. Вип. 5. С. 449
2. Іванисенко В. П. Животрепетна наша історія: Шістдесятництво: родовід і доба. Київ. 1998. № 1–2. С. 94–100.
3. Тарнашинська Л. Б. Презумпція доцільності: Абрис сучасної літературознавчої концептології. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 534 с.
4. Ткаченко А. О. Василь Симоненко: нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1990. 312 с.

Валерія Шугурова,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті схарактеризовано та запропоновано методичні рекомендації щодо вивчення творчості В. Симоненка школярами. Зокрема, засвідчено спробу з'ясувати доречність використання основних вправ та прийомів ознайомлення з доробком поета на уроках української літератури.

Ключові слова: література, вправа, метод, поезія, ідіостилю.

Постановка проблеми. Дослідження ідіостилю поета вимагає вивчення усіх аспектів його творчості школярами. Це доволі важливо через те, що доробок деяких письменників недостатньо осмислюється. Поезія Василя Симоненка – суто традиційна, але через цю характерність можна віднайти іншого Симоненка – неоромантика, для поезії якого характерні загострений патріотизм, глибокий динамізм та вольове начало. В. Симоненко виокремлює ліричного героя з натовпу, дає йому змогу піднятися над іншими, знаходити собі подібних, але не понижуватися до рівня звичайних людей.

Аналіз актуальних досліджень. Особистість В. Симоненка належить до числа самоактуалізованих творчих особистостей. Протягом багатьох років постать митця залишається у центрі уваги українського літературно-громадського життя. Його творчість досліджували В. Моренець, С. Буряченко, М. Сом, І. Кошелівець, Р. Корогодський, В. Пахаренко, Є. Сверстюк, А. Ткаченко та інші. Є. Сверстюк переконує: «Шевченко розмовляв з Богом, присутність якого відчував постійно. Симоненко навчився говорити, як перед Богом» [3]. А І. Дзюба говорив про митця наступним чином: «Є люди, яким судилося бути більшими за самих себе. Такий Василь Симоненко. Якщо спробувати одним словом виразити головне в поезії Василя Симоненка, то це буде слово: народність» [1].

Вивчення літератури в час науково-технічного прогресу, у час комп'ютеризації суспільства вимагає нового підходу. Сьогодні література витіснена на другий план, проте життєві питання і проблеми, що постають перед молодим поколінням, залишаються першорядними, бо ніякі

комп'ютерні технології, знання, отримані з інтернету, не зможуть задовольнити духовні потреби підростаючого покоління.

Саме на уроках української літератури створюються необхідні умови для виховання молоді. Учителі знайомлять учнів із тими культурно-духовними надбаннями, які залишили нам у спадок предки, оскільки саме в художній літературі втілені моральні норми, етичні ідеали українського народу, його естетичні погляди і смаки, виражені притаманними лише йому чуттєво-емоційними формами й образами. Особливого значення надавали такому жанру літератури, як поезія, що «властивими їй способами торкає всі наші замисли, розворушує всі наші вищі духовні сили, розбуркує чуття» [3].

Кожен учитель сам вирішує, які форми і методи роботи доцільно застосувати на уроці, ураховуючи насамперед вікові особливості дітей, їх рівень знань та умінь і, зрештою, особливостей теми самого уроку.

Так, із життєвим та творчим шляхом Василя Симоненка учні знайомляться на уроках української літератури в 5 класі. Шкільна програма передбачає всього лиш 3 години на вивчення творчості митця, зокрема, його казок «Цар Плаксій та Лоскотон» та «Подорож у країну Навпаки», яку пропонують на урок позакласного читання.

Тому за цей короткий термін учителю необхідно познайомити дітей із цікавими сторінками з дитинства автора, дати уявлення про віршовану казку та її особливості (рима, строфа, ритм), визначити відмінність прозової і віршованої мови казок та простежити різні життєві позиції та поведінки царя Плаксія і Лоскотона (песимістичну й оптимістичну).

Під час вивчення цієї теми на початковому етапі уроку слід активізувати розумову діяльність учнів шляхом зацікавлення. Це можуть бути припущення, асоціації, які вчитель спрямовує в потрібне русло й готує дітей до критичного сприйняття навчального матеріалу.

Доречними є вправи «Мозковий штурм», «Вільний мікрофон», «Інтрига». Остання є досить дієвою. Наводимо короткі інтригуючі питання: «Як ви думаєте, що таке чи хто такий Лоскотон?», «Що уявляєте, коли чуєте таке слово? Якщо це людина, то яка вона?».

Також на початковій стадії уроку має місце прийом «Семантична карта слова» чи встановлення асоціативних ланцюжків.

Починаючи вивчати біографію В. Симоненка, добре запропонувати «Читання з розмітками», де школярам пропонується копія тексту підручника – біографічні відомості про письменника. Діти, читаючи, роблять на берегах помітки: «я це знав», «нове для мене», «цікаво», «незрозуміло», «потрібно розібратися» тощо. Потім переказують, коментуючи свої помітки, ставлячи запитання. «Читання тексту з розмітками» – досить ефективний спосіб навчити уважно сприймати й критично оцінювати матеріал.

Можна використовувати також «Читання із зупинками». Для цього розробляємо ряд запитань, які ставимо учням під час читання казки «Цар Плаксій та Лоскотон»:

- Чи можна за назвою здогадатися про що казка?
- На які роздуми наштовхують імена героїв?
- Чи зустрічаються в житті люди, які радіють бідам інших, наживаються на чужому горі?

Розглядаючи образи Плаксія та Лоскотона, слухним буде складання «ліній цінностей та антицінностей» героїв, що дозволить учням зайняти власну позицію й аргументовано її довести. Окрім цього, можна запропонувати скласти асоціативне гроно або роботу в групах, де учні мають визначити основні риси характеру цих головних персонажів казки. Відповіді учнів можуть супроводжуватися цитатами з тексту, які підтверджують визначені ознаки.

Цікавою вправою є «Усне малювання». Учням пропонується обрати кольори для портретів героїв за допомогою палітр, які виготовлені з різнокольорових смужок паперу. Учитель називає героя казки, а діти піднімають дві-три смужки, кольори яких найкраще, на їхню думку, відповідають портретним характеристикам героїв.

Не варто також забувати про роботу з теорії літератури на уроці. Так, при вивченні казки В. Симоненка слід з'ясувати значення таких понять як «віршована мова», «рима», «строфа» та на прикладах показати відмінність між прозовою й віршованою мовою.

Сучасний учень повинен уміти протистояти тиску, робити вибір, аргументовано відстоювати власну думку, брати участь у дискусії. Тому слід застосувати на цьому етапі метод «Павутинка дискусій». Учитель ставить питання, які викликають дискусію. Учні, з різних точок зору розглянувши

проблему, висловлюють свій погляд, вчать з повагою ставитися до позиції опонентів.

У старших класах дискусії можна провести і в більш складній формі, наприклад, у вигляді «круглого столу», форуму, уроку-гри «Коло думок» чи «Твій зоряний час», уроку – судового засідання, уроки – проблемні семінари.

Завершальним етапом кожного уроку є рефлексія. Тут важливо спонукати учнів передавати власними словами отриману інформацію, адже в такий спосіб вона краще запам'ятовується, сприяти обміну ідеями між учнями, що дозволяє їм збагатити словниковий запас, формулювати і висловлювати думки.

Крім цього, на уроках української літератури для учнів корисним буде використання таких прийомів, як складання сенкану або буриме (літературна гра, що полягає у написанні віршів, частіше жартівливих, на задані рими, іноді ще й на задану тему). Для прикладу, учням пропонуємо створити чотиривірш за поданими римами (плаксун – веселун, стрибає – ридає):

Жив на світі веселун,
По сусідству з ним – плаксун.
Перший грається й стрибає,
Другий сердиться й ридає.

Такі види робіт сприяють не лише розвитку вміння критично дивитися на питання, а й навички лаконічно викладати власні судження, творчо мислити та розвивати уяву.

Можна запропонувати інші види робіт у письмовій формі. Наприклад, написати від імені п'ятикласників телеграму Лоскотону, аби прибув на шкільне свято.

Рефлексію можна провести і в усній формі, пропонуючи вправи «Мікрофон», «Незакінчене речення» тощо.

Аналіз жодного жанру мистецтва не викликає стільки труднощів у вчителів, як аналіз поетичних творів. Під час багатьох дискусій з приводу викладання літератури в школі не раз висловлювалися думки, що краще вивчення віршів обмежувати тільки їх виразним читанням. Поезія сповнена почуттів, які важко виразити звичайними словами, тому аналіз її вимагає особливо тонкого підходу. Та без аналізу деякі грані вірша так і не розкриються перед учнями. Тому завдання вчителя полягає в тому,

щоб зробити вивчення кожної поезії чимось близьким для них, таким, що викликає емоції та почуття. Якщо немає особистого ставлення до твору, якщо учня не поставити в такі навчальні ситуації, у яких виявлялася б його моральна позиція, то не може бути й мови про естетичне сприйняття. Аналізувати вірш – означає вчити дітей заглиблюватися в його поетичні образи, спостерігати, як вимальовуються одна за одною картини, як змінюються почуття, настрої ліричного героя, зрозуміти, чим вони викликані. Проникнути в художній світ поезії – захопитися тими ідеями, думками, роздумами і переживаннями, які хвилювали митця [2].

Стимулювання колективних переживань, емоційне «вживання» в текст ліричного твору досягається за допомогою різних форм роботи. Індивідуальні чи вікові особливості розвитку особистості дитини – важливий фактор, із яким не можна не рахуватися словесникові і який впливає на вибір видів роботи, що практикуються вчителем. Наприклад, п'ятикласники люблять такі види роботи, як читання напам'ять, асоціативні ланцюжки (кущі), добір ілюстрацій до твору. Старшокласники ж не захоплюються декламуванням віршів чи малюванням, віддаючи перевагу усним відповідям, у яких відверто висловлюють свої думки, розкривають почуття, часто суперечливі, адже сприймання лірики відзначається найбільшою суб'єктивністю.

Для кращого емоційного сприймання поетичного твору вчитель може застосувати прийом музичного ілюстрування, тобто підбір «музичних картин» до вірша. Приміром, учитель може запропонувати дітям послухати музику, співзвучну за своїм настроєм ліричному творові, і запитати: «Чи можна вважати цю музику ілюстрацією до поезії?» Також після прослуховування двох уривків із музичних творів можна запитати учнів, який із них більше відповідає віршові.

Якщо аналізовану на уроці поезію покладено на музику, то учням варто почути цей варіант. Так, вірш Василя Симоненка «Ти знаєш, що ти - людина» можна прослухати у виконанні «Піккардійської терції». Колоритна система образів і цікава ритмічна організація вірша «Лебеді материнства» спонукали композитора й диригента А. Пашкевича покласти поезію на музику. Також можна запропонувати підліткам переглянути кліп Ірини Стиць або групи «Bandurband», відеороботу «Виростеш ти, сину» групи «Біла Вежа» спільно з

українським театром тіней «Fireflies». «Образна» наочність такого гатунку сприяє не тільки створенню емоційної атмосфери на уроці, а ще й виховує патріотичні почуття дітей.

Усе більшого поширення набуває відносно нове художнє явище – відео-поезія. Це маленьке кіно тривалістю 2-3 хвилини, своєрідна інтерпретація поетичного тексту, який лежить у його основі. Вчитель може використати на уроці вже готову відеопоезію, взяту з інтернет-ресурсів, або дати завдання учням заздалегідь підготувати її. Творча робота вчить дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думки.

Дехто з методистів заперечує значення будь-якої наочності, якщо учень не задіяний в активній бесіді про музику чи відеофрагмент, які демонструються на уроці. Тому перед сприйняттям твору вчитель повинен озвучити цільову комунікативну настанову: оцінити ситуацію, описану в тексті й у відеороботі, порівняти, визначити тему, основну думку, стиль тощо. Моральний досвід підлітків збагачується, і знання стають переконаннями тільки тоді, коли вони здобуті ціною власних зусиль, роздумів та пошуків.

Під час вивчення творчості В. Симоненка у 7 класі розглядають вже згадані вище поезії «Лебеді материнства», «Ти знаєш, що ти – людина» та «Гей, нові Колумби й Магеллани». Розпочинаючи роботу над віршем «Лебеді материнства», вчитель повинен зважати на те, що текст цього твору як об'єкт аналізу є досить важким. Тому підліткам треба запропонувати тільки ті проблемні питання, що зумовлені метою уроку. Після сприймання поезії (виразне читання вчителем, підготовленим учнем, аудіозапис, відеоробота) учням можна поставити наступні запитання:

- Які емоції викликає пісня й чому?
- Обґрунтуйте, який варіант запропонованого відеосюжету, на вашу думку, є більш вдалим?
- Чому лише частина тексту аналізованої нами поезії покладена на музику?
- Чому письменник дав саме таку назву поезії, а не, наприклад, «колискова для сина»?
- Яке навантаження у вірші несе метафора «приспані тривоги»? Чи можна лексему «приспані» вважати епітетом? Чому?

– Як у вірші розглядається проблема особистого щастя?

– Чому на тлі сентиментального щастя несподівано звучить материнська пересторога синові:

Можеш вибирати друзів і дружину,

Вибрати не можна тільки Батьківщину? [4, с. 90]

– Як ви розумієте образ-символ «білявої хати»? Чому саме типова сільськаукраїнська хата, дійсно, білява?

– Тема героїчної смерті у вірші подана як одна з найважливіших чеснот достойного життя сучасному ліричному героєві спадкоємця козаків-лицарів.

Доведіть це, послуговуючись змістом таких рядків:

І якщо впадеш ти на чужому полі,

Прийдуть з України верби і тополі.

Стануть над тобою, листям затріпочуть,

Тугою прощання душу залоскочуть [4, с. 92].

– Чи можна стверджувати, що це пророцтво Василя Симоненка трагічно збулося в наші дні?

– На вашу думку, які складові Симоненкової поезії зробили її популярною?

Свої найщиріші почуття поет передає саме через образ матері, адже, як зазначив дослідник І. Кошелівець, що «їй [матері] у Симоненковій поезії віддано стільки щирої уваги, скільки в нашій літературі не траплялось либонь від Шевченка...». І те передбачення матір'ю синові долі у вірші «Лебеді материнства» має належну основу народної педагогіки, святилище моральних орієнтирів, естетичних взірців поведінки свідомого українця, який із пелюшок засвоює неперехідні цінності свого народу, із юних літ активно прилучається до етнокультурної парадигми розвитку української нації.

Оскільки поезії здебільшого присвячуються відтворенню емоційних станів ліричного героя, важливо простежити плин таких почуттів. Це дає змогу школярам глибше осягнути змістові особливості тексту. Роботу ведемо таким чином, що учні досліджували рух настроїв, виявляли, де один «емоційний сплеск» ліричного героя перетікає в інший, як вони між собою взаємодіють.

Одним із варіантів можна запропонувати завдання такого типу: передрукувати вірш на окремий аркуш паперу і попросити учнів за допомогою олівців чи фломастерів різних кольорів заштрихувати відрізки поезії відповідно до змін емоційних станів ліричного суб'єкта (для кожного

настроєвого етапу – свій колір). Після виконання діти пояснюють дії: на які почуттєві відрізки вони поділили текст, які кольори обрали для кожного і чому.

Поезія «Гей, нові Колумби й Магеллани...» засвідчує високий інтелектуальний потенціал поета. Двом старшокласникам варто запропонувати підготувати короткі повідомлення відповідно про іспанського мореплавця Христофора Колумба (1451–1506 рр.) та португальського мореплавця Фернана Магеллана (1480–1521 рр.), експедиція якого здійснила перше кругосвітнє плавання. Таке завдання додасть урокові інтеграції з географією та історією, допоможе всьому класові систематизувати свої знання.

Учням варто наголосити на тому, що у переносному значенні відомими іменами Колумба й Магеллана автор послуговується для метафорично узагальненої назви прогресивної української молоді ХХ століття. І якщо в перших двох строфах митець увиразнює думку, що в природі набагато більше не відкритого, ніж уже знаного, то наприкінці третьої строфи пропонує українцям торкатися того, що століттями лежало цілиною: «В океані рідного народу / Відкривай духовні острови!» [4, с 15]

Таким чином, на сучасному етапі розвитку методичної науки з'являються якісно нові підходи до викладання навчальних предметів, зокрема української літератури. Успішне вивчення творчості поета потребує застосування спеціальної дидактичної моделі, у якій ураховано ряд важливих моментів: традиційні та новітні методи навчання, принципи та шляхи аналізу ліричних творів та ключові етапи роботи. Тільки в такому разі, на наш погляд, виникає завершена система діяльності, що встановлює необхідний процесуальний алгоритм і може забезпечити продуктивний навчальний результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. Більший за самого себе. URL: <https://vasylsymonenko.org/statti/bilshyj-za-samogo-sebe-ivan-dzyuba/>.
2. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 384 с.
3. Сверстюк Є. Я для тебе горів. URL: https://issuu.com/smoloskyp/docs/pages_from_symonenko_perednova.
4. Симоненко В. Народ мій завжди буде. К.: Веселка, 1990. 159 с.

*Тамара Тітова,
студентка 4 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто роль сучасних інтерактивних методів читацької компетентності. Висвітлено основні методи, які сприятимуть формуванню читацької компетентності. Розглянуто процес формування читацької компетентності, визначено шляхи її підвищення.

Ключові слова: читацька компетенція, інтерактивні методи, онлайн інструменти, онлайн-ресурс.

Постановка проблеми. Коли ми говоримо про читання, ми маємо на увазі не просто техніку читання. Я. Коменський говорив: «Читати і не розуміти – те саме, що зовсім не читати». Мова йде про формування читацької компетентності.

Не потрібно переконувати, що читацька компетентність є базовою основою всіх ключових компетенцій, основою успішного навчання усіх шкільних предметів, основою подальшого освіти і самоосвіти людини.

Навчання різним аспектам читання є загальносвітовою проблемою, вирішення якої починається з навчання читання в школі. Увага до читання приділяється у молодших класах і основній школі, де вона розглядається як читання літературних творів і як робота з інформацією, як засіб виховання і розвитку учня.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему формування читацької компетентності висвітлено в працях таких учених: І. Дичківської, А. Твердоступ, Н. Півнюк. Проведенні дослідження та друк публікацій, які зосереджені на читацькій компетенції, є доволі застарілими. Основна кількість видань з'явилася на початку 2000-х років. Тож сучасний світ вимагає нові методи та шляхи розв'язання проблем.

Мета статті – дослідити шляхи підвищення читацької компетенції у школярів під час вивчення української літератури.

Виклад основного матеріалу. Під читацькою компетентністю розуміється сукупність знань, навичок, що дозволяють учневі відбирати, розуміти, організувати інформацію, представлену в друкованій (письмовій) формі, і успішно використовувати в особистих і суспільних цілях.

На жаль, в учнів швидко зникає інтерес до читання. Учні замінюють читання переглядом телепередач, відеороликів. Усе швидко змінюється, тому методи навчання також не повинні стояти на місці. Адже підростає нове покоління Z, яке змалечку оточене різними гаджетами. Це покоління, яке не задає зайвих питань, а просто «гуглять». Усе їхнє жаття пов'язане з віртуальним світом, комп'ютерними іграми, соціальними мережами.

Отже, ми повинні запропонувати нові сучасні інтерактивні методи для зацікавлення учнів.

Щоб зацікавити учнів, учителям потрібно використовувати онлайн-інструменти. Тож розглянемо деякі з них:

1. Онлайн-опитування за допомогою форм Google, Microsoft та ін.:

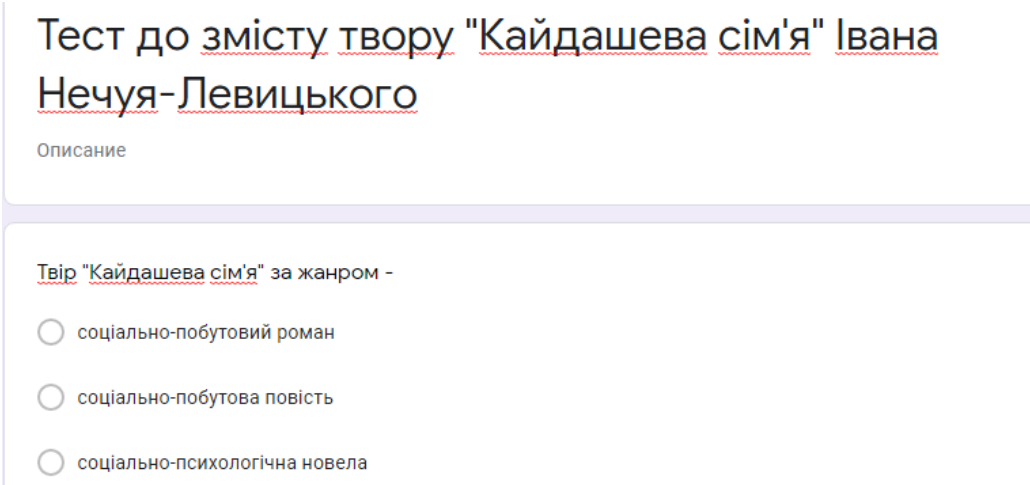
- опитування вчителем ставлення учнів до певної проблеми (наприклад, під час дискусії про події в літературному творі учні проходять експресопитування, висловлюючи своє ставлення до подій, що дає змогу вчителю планувати подальшу навчальну й виховну роботу);

- тестування учнів (наприклад, учитель готує тест на основі онлайн-форм опитування й оцінює рівень засвоєння учнями пройденної теми).

https://www.google.com/intl/ru_ua/forms/about/

Завдання

Пройти тестування з теми "Кайдашева сім'я" Івана Нечуя-Левицького за посиланням:<https://forms.gle/zvcyreKW1csCoPyu7>

Тест до змісту твору "Кайдашева сім'я" Івана Нечуя-Левицького

Описание

Твір "Кайдашева сім'я" за жанром -

- соціально-побутовий роман
- соціально-побутова повість
- соціально-психологічна новела

Як звали синів із родини Кайдашів?

Омелько

Максим

Лаврін

Карпо

2. Створення публічного онлайн-ресурсу:

- використання блогів (наприклад, учитель супроводжує навчальний процес власним блогом, де публікує додаткові матеріали, домашні завдання, інтерактивні вправи, теми для обговорення, проблемні питання з теми. Учні можуть створювати власні блоги й викладати туди результати навчальної діяльності, ділитися своїми враженнями від прочитаного тексту);

- використання сайтів (наприклад, учні ведуть сайт новин із життя свого класу й можуть опублікувати фотоальбом та враження від участі в конкурсі юних філологів);

- використання Вікі-сайтів (наприклад, учні під керівництвом учителя редагують статтю у Вікіпедії про письменника, додаючи нові матеріали, або створюють власну статтю на тому чи іншому вікі-сайті про результати вивчення певної теми);

Завдання

Перейдіть за посиланням та створіть статтю з попередньо вивчених тем.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Спільне створення схем, малюнків, інтелект-карт:

- розробка логічних інтелект-карт у coggle.it, bubbl.us та ін. (наприклад, учні створюють хронологію подій у прочитаному творі або причинно-наслідкові зв'язки подій у творі);

- спільне створення схеми (візуалізації) в caco.com, conceptboard.com та ін. (наприклад, учні малюють спільну схему з засобами милозвучності мови та їх характеристиками).

Завдання

Створіть схематично хронологію подій твору «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» за посиланням: <https://chrome.google.com/webstore/detail/caco-diagramming-real-ti/pcfmbddgcmomcfngfhhlajjapabojh?hl=uk>

4. Створення або редагування файлів мультимедіа онлайн:

- редагування зображень онлайн у sumopaint.com, pixlr.com та ін. (наприклад, учні редагують фотографії, знайдені в Інтернет мережі з теми, яку вивчають або створюють власний малюнок згадуючи враження від прочитаного вірша);

- редагування відео онлайн в ropcorn.webmaker.org, youtube.com та ін. (наприклад, учні можуть скомпонувати декілька відеороликів з мережі Інтернет, додати текст і фотографії, створивши нове відео);

- редагування аудіо онлайн в audio-joiner.com, filelab.com та ін. (наприклад, учні створюють аудіо-передачу про творчість письменника з використанням записів його читань, інтерв'ю, пісень тощо).

Завдання

Створіть власний малюнок згадавши враження від прочитаного вірша «О, панно Інно» П. Тичини, за допомогою pixlr.com: <https://pixlr.com/ru/>

Отже, використання онлайн-інструментів урізноманітнює навчальний процес, сприяє зацікавленню учнів, мотивації до довчання та самоосвіти, розвитку умінь налагоджувати стосунки та співпрацювати для досягнення спільної мети. У сучасному світі спостерігається збільшення потоку інформації та стрімкий розвиток цифрових технологій, без яких вже неможлива діяльність людини. Тому школярів необхідно навчити самостійно знаходити потрібну інформацію для того, щоб вони могли легко адаптуватися в інформаційному суспільстві та бути затребуваними і компетентними спеціалістами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю. Технології хмарних обчислень, ІКТ-аутсорсінг та нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ Київ, 2011. № 10. С. 8 – 23.
2. Іванов В., Волошенюк О. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/momg>.
3. Найдьонова Л. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі. URL: <http://www.academia.edu/>

T.V. Titova Formation of reading competence in school children during the study of literature

The article considers the role of modern interactive methods of teaching competence. The main methods that will contribute to the formation of reading competence are highlighted. The process of formation of reading competence is considered, ways of its increase are defined.

Keywords: reading competence, interactive methods, online tools, online resource.

*Єлизавета Драновська,
студентка 1 курсу факультету
іноземної та слов'янської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка*

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ СУМЩИНИ ТА СТАРОДАВНІ ЗВИЧАЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті порівнюються стародавні та сучасні весільні звичаї та обрядодії Сумщини.

Ключові слова: весілля, обрядовість, фольклор, Сумщина.

Постановка проблеми. Українці завжди надавали великого значення створенню сім'ї. Відповідно до цього формувалася весільна обрядовість, у якій відбилися народна мораль, звичаєве право, етичні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом багатьох століть.

Українське весілля має велику кількість яскравих традицій. Більшість традицій, які притаманні сучасним весіллям, дуже відрізняються від тих, які були у давнину. Однак, є й такі, які український народ Усе-таки зміг зберегти.

Українське весілля – це народна художня творчість (пісенна, музична, театральна, ігрова, танцювальна, усна), що презентує національну традиційну культуру. У ній знайшли відображення різноманітні аспекти життєдіяльності людини: побут, господарська діяльність, суспільний лад, боротьба за рідну землю, мораль, світогляд, естетичні та педагогічні погляди.

Метою статті є дослідження відмінностей традицій святкування сучасного весілля на Сумщині і стародавнього весілля українського народу.

Весільна обрядовість – це цілісна та взаємообумовлена система, що побутує в етнічному аспекті, та займає почесне місце в культурному житті українського народу.

За традицією українське весілля поділяється на три цикли: передвесільний, весільний і післявесільний етапи.

До передвесільного циклу належать обряди, пов'язані з досягненням згоди молодих і їх родин на шлюб: запити, сватання, оглядини й заручини. Запити – це попереднє розвідування родиною молодого про наміри батьків молодої. Цей термін був поширений переважно на Харківщині та Сумщині,

на Чернігівщині й Кіровоградщині – «допити», на Івано-Франківщині – «визнавки». У XIX ст. звичай попереднього розвідування щодо згоди на сватання перетворюється у ввічливе попередження про прихід сватів.

Сватання – перша зустріч представників молодого з молодою та її батьками для досягнення згоди на шлюб відбувалося до Дмитра (8 листопада). «До Димитра дівка хитра, а після Димитра нею хоч лавку витри». В Україні посередників при сватанні найчастіше називали «старостами». У старости брали, як правило, близьких родичів, поважних одружених чоловіків [5].

Увесь передвесільний цикл обрядовості тривав два-три тижні, інколи – місяць. Після сватання відбувалися оглядини і заручини. Батьки нареченого під час оглядин намагалися продемонструвати свій добробут.

На заручини до молодої приходили разом із молодим його батьки та родичі. Усі сідали до столу, а молодих виводили на посад. У випадку відмови старостам підносили гарбуз. При позитивній відповіді нареченої обговорювали попередньо питання про придане. Кожна українська дівчина готувала собі придане – «посаг», який складався з двох частин: худоби та скрині. Щодо першої, то й виділяв батько. Це худоба, певна сума грошей, клаптик землі. Але те, що входило до скрині, дівчина мала готувати сама [5].

Один із найпоширеніших весільних обрядів – це випікання короваю, який виготовлявся з дотриманням певного сценарію. Пекли його у п'ятницю або суботу в домі молодої, у родичів або ж в обох молодих. Нерідко у цьому ритуалі брали участь родичі з обох боків, символізуючи поріднення сімей. Випікали коровай спеціально запрошені заміжні жінки. Весь процес випікання короваю обставлявся ритуальними та магічними діями. Прикрашали весільний хліб барвінком – символом вічної любові, і калиною, що символізувала здатність жінки народжувати дітей. Вдовам і вдівцям, які одружувалися вдруге, коровай не випікали [3].

Варто зауважити, що найбільш пишною обрядовістю відзначався весільний день. У деяких регіонах України у XIX ст. побутувало вмивання молодих у цей день у відварі барвінку, що залишався від плетіння весільних вінків. Церемонія одягання молодої дружками і свашками відбувалась у коморі в супроводі пісень. Молоді обов'язково мусили мати нові сорочки,

ще не прані. Спеціально до весілля шили одяг, який зберігали і шанували впродовж усього життя [4].

Після-весільний цикл присвячувався вшануванню батьків молодими, прилученню невістки до родини чоловіка. Це обряди хлібин, свашин та гостин. Післявесільні обряди розпочинались у понеділок після весілля. Як частина давніх звичаїв вони відображають систему ритуальних дій, виконання яких передбачало введення молодої господині у новий рід, її адаптацію в нових умовах. Тут теж збереглися елементи язичницьких культур та вірувань. Як правило, перше, що робила молода дружина після весілля, це йшла до річки чи криниці (віддаючи пошану воді), і з принесеної води варила їжу, якою вгощала родину свого чоловіка. Цим при здійсненні певних ритуалів вона прилучалась до печі та родинного вогню (домашніх духів). Нерідко вона клала у піч обгоріле поліно, взяте зі свого дому. Процес обрядового переходу для нареченої був більш актуальним, ніж для нареченого, оскільки саме вона переходила у нову сім'ю [2, с. 76-77].

Повертаючись до сучасності – у церемоніалі весілля за останні десятиріччя з'явилося багато нових елементів, пов'язаних із сучасним економічним станом країни та змінами в культурних орієнтаціях і смаках, процесами урбанізації та міграції. Ці нові тенденції розвитку весільної обрядовості формуються відповідно до умов сучасного життя. Новації у весільній обрядовості істотно зростають, вони досить помітні й затіняють традиційний ритуал.

Весільний обряд сьогодення формується на новій політичній основі – це період становлення різнохарактерних весіль, тобто з різними моральними та матеріальними підходами. Дедалі більше помітна різниця між сільським та міським весіллям. У містах проходять «елітні весілля», які відрізняються своєю помпезністю, так як соціально-економічний розвиток у містах проходив швидше.

Нині весільний ритуал нашого краю характеризується стійкістю традиції, що обумовлена різними чинниками. Збереженими, хоча і дещо зміненими обрядами в сучасному весіллі, є: батьківське благословення, використання в обряді весільного хліба, частування короваєм, викуп молодої та покривання молодої.

За часів незалежності популярнішими стає запозичений за кордоном громадянський або цивільний шлюб. Розповсюдження громадянського шлюбу пояснюється як падінням традиційних моральних принципів молоді, так і фінансовою неспроможністю, яка не дозволяє відбути весілля за усіма звичаями [1].

Загальна характеристика сучасного весілля Сумщини виглядає таким чином: обряд сватання виступає в одноразовій зустрічі обох родин наречених, тому що саме молоді беруть ініціативу при виборі собі пари і самі ставлять до відома батьків. Структура цього обряду не зберігається, часто відсутні свати (спеціально вибрані для цього люди). Це переважно батьки молодого, сусіди чи родичі. У сільській місцевості, обирають дату весілля таким чином, щоб весілля не припало на піст, а в містах на це звертають увагу рідше[1].

Дівич-вечір як ключовий момент, на якому виготовляють весільне деревце, відсутній. Проте прощання з дівочістю є. Це вечірка напередодні весілля, із розкішно накритим столом, іграми, конкурсами, зустріч із артистами.

Весільний хліб (коровай) як атрибут свята збережений. Але все-таки оформлення короваїв також зазнало змін. Наприклад, у Сумах усе частіше натрапляємо на заміну рослинного орнаменту на зооморфний – баранчики, коники, качечки, тощо.

Важливою складовою сучасного весілля є обряд реєстрації шлюбу та обряд вінчання, до яких схильна велика частина шлюбної молоді. Реєстрація проводиться в будинках урочистих подій. Після урочистої частини кортеж із молодим подружжям, за традицією, вирушає до пам'ятників, обелісків, на природу, до річок. Тут проводиться відеозапис весільних святкувань на зразок урочистого покладання квітів.

Насьогодні також існують послуги інтернету, де не можна знайти ідеї, як весело провести день весілля. Агенції весільних послуг пропонують: ексклюзивне оформлення вашого автомобіля (повітряні кульки, букети, замовлені автомобільні номери з іменами молодих тощо); білі голуби на вашому весіллі; екстрим на все життя: повітряна куля, гелікоптер тощо.

Традиційного весільного старосту заступив так званий організатор-тамада. Нині – це обрядові ведучі, професійні артисти, співаки, які замість мудрих народних побажань-повчань намагаються розважити гостей.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що загалом весільний обряд суттєво змінився, утратив багато компонентів. Зникли обрядові пісні, танці, ігри, побажання – те, чим славилася українське весілля. Натомість їх заступили нові, незвичні для українського населення, елементи святковості. Відроджувати традиції весільної обрядовості – це важливий крок до повернення скарбниці української духовної культури, що має величезне виховне значення у розбудові нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громова О. Новації у весільній обрядовості кінця XX – початку XXI ст. (За матеріалами Середньої Наддніпряниці). URL:<http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2010/195.pdf>.
2. Ігнатенко І. Етнологія для народу. Свята, традиції, звичаї, обряди, прикмети, вірування українців. / І. Ігнатенко. Х.: Глобус, 2016. 320 с.
3. Традиційне українське весілля. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
4. Українське весілля. URL: <http://girko.lviv.ua/wedding-traditions/scripts-wedding/ukrainian-wedding>.
5. Українське сватання URL: <http://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/ukrainskoe-svatovstvo/>.

Татьяна Дробна

БАГАТОАСПЕКТНІСТЬ ОБРАЗІВ НОЧІ ТА МІСЯЦЯ В ЛІРИЦІ О. ОЛЕСЯ

Стаття присвячена аналізу особливостей створеного О. Олесем багатоаспектних образів-символів ночі і місяця, які використовувалися поетом як художній засіб передачі особистих почуттів і соціальних настроїв.

Ключові слова: образ місяця, образ ночі, символ, світобачення, міфологема.

Постановка проблеми. Відповідно до наших уявлень про фізичне й духовне буття, ніч – найзагадковіша і найхімерніша пора, вічний антипод світлій і відкритій реальності дня. У модерністській світовій і українській літературі ночі відводилися містична, ірраціональна роль, із нею пов'язувалися символічні образи, події і явища від радісної і казкової любовної ейфорії до гнітючої атмосфери страждання, неволі, смерті тощо.

Підсвідоме використання автором розгорнутої системи міфологічних елементів свідчить про його міфомислення і зв'язок з архаїчними геномами народу. Розгляд художнього твору як вираження метаморфоз реального й уявного світу уможливорює глибоке усвідомлення та розуміння індивідуальності автора, його світобачення і меж міфологічного мислення.

Мета дослідження – простежити специфіку вияву соціального аспекту в осмисленні поетом образів ночі і місяця, розглянути художню своєрідність цих образів-символів у особистому для ліричного героя контексті та виявити індивідуальність інтерпретації О.Олесем фольклорних мотивів, в яких явища ночі пов'язані з народними віруваннями.

Аналіз актуальних досліджень. Міфотворчість Олександра Олеся в наукових розвідках певним чином висвітлена. Зокрема, І. Черновою досліджено систему міфологем, рецепцію традиційних сюжетів та образів, поетичну модель світу автора, О. Цалаповою – принципи трансформації фольклорного матеріалу в казках митця на основі міфоаналізу, О. Таран – культурно-національні конотації символів у його поезії, О. Чепелик – рецепцію естетики західноєвропейського символізму у творах О. Олеся доеміграційного періоду, Г. Черною – творчу інтерпретацію «вічних» образів у художньому просторі автора тощо.

Виклад основного матеріалу. Художні твори О. Олеся засвідчують ліричну закоханість автора у красу нічної природи в цілому та в астральні світила, зокрема. Відповідно до емоційної настроєвості, визначеної реаліями часу й подіями особистого життя, у сприйнятті поетового ліричного героя ніч може стати країною світлих мрій і шалу кохання чи вразити гнітючою атмосферою неволі, у таємних сутінках якої панує смерть і народжується порив її подолати.

Так, у вірші Олександра Олеся «Пташко! Будь рада теплу і весні...» читаємо: «Сонце погасне, і ніч прилетить / З чарами, сріблом, красою...» [3, 56]. Розкодовуючи глибинний смисл авторських інтенцій, легко зрозуміти, що за допомогою інакомовлення поет створює своєрідну алюзію на місячне світло, оскільки срібло – символ місяця [2, 202], а місяць – єдине джерело нічного сяйва. Імплицитність такої інформації констатуємо й у поезії «Хто нам казати не давав...», де за допомогою художніх засобів автор завуальовано відображає сяяння нічного світила: «О, правда, знали ми в ту мить, / Кому

сміється ніч і сяє...» [3, 71]. Метонімія свідчить про нерозривний внутрішній зв'язок позначуваних нею образів ночі і місяця, що сприймаються в цьому випадку як єдине ціле.

Так у класичних символістських поезіях «Айстри», «Лебідь» та ін. з нічною темрявою пов'язані поняття й образи неволі, важкого, хворобливого сну, крижаної безнадії і ганебної байдужості, сліпоти й мертвого спокою, протидіяти яким здатна тільки саможертвна особистість, не оцінена навіть по смерті власним народом.

Свою поетичну позицію в зображенні астральних стосунків виражає О. Олесь у творі «Місяць, закоханий в ніч чарівну...», де замість традиційних взаємин між денним і нічним світилами («або як сестри і брата, або як подружжя» [2, 305]) описуються теплі почуття окремо між місяцем і ніччю та між сонцем і весною: «Місяць, закоханий в ніч чарівну, / Сяє, щасливий, і світе; / Сонце цілує рожеву весну, / В травах кохаються квіти» [3, 89]. Така авторська версія розгортання любовних стосунків між світилами та їх обранцями реалізує часткове відображення архаїчного мислення і наповнює його власними смисловими інтенціями, що урізноманітнюють і збагачують міфопоетику художнього простору.

У низці поезій нічними атрибутами стають сльози розпачу, лиховісні примари, потоки крові під свинцевими хмарами. Ніч-неволя асоціюється з чорним вороном («Світає...ніч поволі тане»), тюрмою і холодною безнадією («Айстри»), мертвою пустелею («Ідіть! Ніхто вас не спиня»), камінням і пісками («Нестися б плачу, летіти б крику»), голосінням калік («Чим втішу вас? На що ясне вам вкажу?»). Вночі палають села («Синіла ніч, дивились зорі»), кам'яним сном сплять отруєні неволею люди («Доки ви будете ждати, кам'яні»), зловісними хвилями, як чорний демон крилами, б'є уночі море в темній граніт берега і сміється над людиною-рабом («Гори сплять, повиті млою»), увесь край завмер у хрестах і руїнах («Зима...і пролісок блакитний»), а ліричному героєві вчувається в тиші безрадісної ночі голосіння і прокляття («Над нами ніч безрадісна, осіння»).

Проте нічна пільма ще не настільки зморила людей, щоб стати для них фатумом. Так, насичуючи поезію міфопоетичною символікою, О. Олесь наділяє образи денного і нічного світил своєрідною наративністю за допомогою кореляції з іншими елементами художнього тексту.

У вірші «Кажі, кажі чудесну казку...» розгортання міфологічно-казкового сюжету створює глибинний смисл астральних образів, що синтезують у собі значення світла, перемоги над темрявою, радості, краси, надії, життя: «Облитий місячним промінням, / Де феям фавн на дудці грає, / Де фея папороть зриває, / Веди туди, бо тут тюрма. / Повітря, сонця тут нема» [3, 709]. Такий міфологічний контекст цілком виправданий, оскільки світло у прадавній свідомості об'єктивується як «джерело інтелекту, краси і любові; носій об'єднавчої космічної енергії, в якій синтезуються і через яку приходять в життя Істина, Добро, Правда, Справедливість» [1, 346].

Магічність і містичність місячної ночі здавна звертали на себе увагу людей. Саме на нічний час припадала активність різноманітних духів – лісових, польових, водяних тощо. Найпоширенішими були повір'я про нічне життя русалок, мавок, водяних дів, котрі в слов'янській міфології трактуються як «богині земної води, які живуть на дні водоймищ; неназвані маленькі дівчатка, мертвонароджені чи приспані матерями» [2, 449]. Народні уявлення фіксуються і в літературі ХХ століття. У поезії О. Олеся «Твої очі» ці істоти зображені безтурботними й безпечними на тлі місячного світла: «Так слухають пісню, що ллється на селах, / Русалки у місячну ніч...» [3, 199], що цілком відповідає прадавнім поглядам.

Висновки. Отже, образи місяця і ночі в поетичних творах О. Олеся об'єднують міфологічний дискурс як національного, так і загально-культурного рівня, окремо реалізуючи індивідуально-авторське світобачення. Використовуючи актуальні міфопоетичні засоби (алюзія, алегорія, метафоричність та ін.), український поет насичує їх різноманітними міфологічними смислами. В індивідуальному сприйнятті О. Олеся, внутрішньому світові якого відповідає й духовна постать його ліричного персонажа, ніч втілюється в кількох узагальнено-символічних образах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багнюк А. Символи українства : художньо-інформ. довідник / А. Багнюк. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2010. 512 с.
2. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 2005. 664 с.
3. Олесь О. Твори : у 2 т. / О. Олесь. К. : Дніпро, 1990. Т. 1 : Поетичні твори. Лірика. Поза збірками. З неопублікованого. Сатира. 959 с.
4. Слов'янський світ : ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / упоряд. О. А. Кононенко. К. : Укр. міжнар. культ. центр, 2008. 784 с.

T. V. Drobna The Multi-dimensionality of images of the night and the moon in the lyrics of O. Oles

The article is devoted to analysis of peculiarities established by O. Oles multidimensional images-symbols of the night and the moon. it was used by the poet as an artistic means of conveying personal feelings and social moods.

Key words: image of the moon, the image of the night, symbol, worldview, myth.

Корнієнко А. О.,

студентка 4 курсу факультету

іноземної та слов'янської філології

Сумського державного педагогічного університету

імені А.С.Макаренка

ІСТОРИЧНА ТЕМА В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті розглянуто поезії Ліни Костенко на історичну тематику; проаналізовано індивідуальні риси письма поетеси, психологію персонажів, зв'язок минулого та сьогодення та ставлення автора до історичних постатей.

Ключові слова: історичний аспект, індивідуальні риси письма, історичні події, лірика, історизми, архаїзми, паралелізм.

Постановка проблеми. Історичні події – формують «історію життя» країни, впливають на її розвиток та становлення. Тому висвітлення даної теми майже у всіх видах мистецтва (кіно, література, театр, музика, хореографія, фотографія) –не дивує нікого. На мою думку, найяскравіше представити, описати події минулого та передати своє ставлення до цих подій можна за допомогою літератури. Щоб вдало втілити дану тему у своїх творах літератори повинні обирати саме ту подію, яка відповідатиме їхнім внутрішнім потребам, переживанням та явищам культури минулого і сучасного.

Тема національної ідентичності, історичної та індивідуальної пам'яті як способу передачі досвіду та інформації про «минулу реальність» висвітлені в поезіях Ліни Костенко. Поетеса прагне власний історичний досвід, знання зберегти та передати наступним поколінням та донести до сучасників цінні набутки минулого, історичний шлях свого народу, джерела його духовності.

Аналіз актуальних досліджень. Чимало дослідників цікавив літературний доробок авторки, і тому вони ґрунтовно та теоретично осмислювали особливості лірики та ліро-епосу поетеси. Особливо це простежується у працях, які стосуються культурно-історичного та історіософічного аспекту, зокрема це дослідження С. Барабаш [1],

О. Башкирової [2], В. Брюховецького [3], Д. Гусара-Струка, К. Дюжевої, М. Ільницького, Г. Клочека, Д. Козія, Т. Коляди [4], Р. Мариняк [7], Р. Мовчан, В. Моренця, В. Панченко, І. Пономаренко [9], В. Саєнко, Т. Салиги, Є. Сверстюка, Г. Сивоконя, Е. Соловей, І. Фізера та ін.

Мета статті – дослідити своєрідність художнього слова поезії Ліни Костенко у відображенні історичної минувшини.

Виклад основного матеріалу. Історичні асоціації, широта філософських роздумів окреслюють важливий для поезії 60-70-их років спосіб вираження, протиставлення культурної традиції руйнівним процесам нівеляції людської особистості, її індивідуальної історії й національної пам'яті. Проте й лірика «пізньої» Ліни Костенко є глибоко історіософською і водночас – злободенною. Виходячи за межі світоглядних моделей шістдесятництва, поетеса виявляє особливий спосіб осягнення дійсності, для якого характерне особистісне переживання тих суспільних, політичних, катаклізмів, які відбуваються в сучасному авторці світі. Найбільш промовистим у цьому відношенні є цикл «Летючі катрени», лаконічна форма творів якого дозволяє максимально містко втілити історіософські інтенції поетеси, визначальне для її творчості відчуття включеності долі окремої людини у світову історію.

У спробі осмислити історію України Ліна Костенко насамперед бере до уваги Київську Русь («Одклекотіли гуси і лебеді», «Блискоче ніч перлиною **Растреллі**», «Мені відкрилась істина печальна») і століття до її виникнення («Скіфська одіссея», «Скіфська баба», «Акварелі дитинства», «Страшні корчі вербових ікебан», «Ти половець, ти правнук печеніга», «Древлянський триптих», «Цей ліс живий. У нього добрі очі»). Серед цих творів можна виділити «Скіфську одіссею», у якому Ліна Костенка робить спробу через ремінісценції з міфології та історії стародавнього світу, описи звичаїв скіфів, легенди та перекази провести паралель між грецьким та скіфським світоглядами на тлі однієї історичної епохи. Та якщо давньогрецька, давньоримська, індійська чи китайська історії відкриті для пізнання, то наша – потонула: «Але чому на землях цих, де Київ, іще до літописних лихоліть, так наче нам хто чорну дірку виїв у історичній пам'яті століть?»[5, с. 427]. Означення поетичної оповіді про мандрівку давнього грека до Скіфії втілює думку про велич скіфської культури, що створила художні зразки, які жодною мірою не поступаються античним. У таких поезіях Ліна Костенко намагалася актуалізувати проблему історичної пам'яті.

Ґрунтовна обізнаність із минулим не лише дає Ліні Костенко легко використати той чи інший сюжет, а й ориґінально провести паралелі між минулим та сучасним. Тому більшість її поезій охоплюють найважливіші етапи національної історії. Наприклад, «В маєтку гетьмана Івана Сулими», «І тільки злість буває геніальна», «Кінь Калігули», «Стара церковця в Лемешах», «У селі одному на Поділлі», «Притча про ріку», «Тінь королеви Ядвіґи» та ін. Історичне минуле в поезіях поетеси постає потужним чинником національної свідомості сучасників.

Поезії Ліни Костенко наповнені історизмами та архаїзмами: Татари сплять, сьогодні в них **байрам**; Браслети на руках, на шії **дукачі**; [5, с. 376] («Чадра Марусі Богуславки»); На столийний Київ сунеться **навала**; Моя душа зболілася в **кольчuzі**; Із ким ти йдеш?! **Орда** твого вітчимакхусе на зраді вчинить і замісить; Чужинець ти. І всі ви – **яничари**. [5, с. 23] («Ти половець, ти правнук печеніґа»); ти гордість, ти горе, ти **Тигр і Євфрат!**[6, с. 145] («Тиран, полководець, державний корсар»); іще землі й не снились **лемеші**; Ще не було ні **анта**, ні **венеда** («Рана ведмедя»); цей передсмертно посивілий **жрець** [6, с. 136] («Плем'я Тода»); Отут жили **древляни і древлянки**; Ідуть **волхви** у стуманілих **каптурах**; А де ті дерева, що роздерли **князя Ігоря?**; А вони ж його як схопили, аж кості в **кольчuzі** хруснули; І яким це він правом брав із древлян **данину?** [5, с. 414] («Древлянський триптих»); Летів **козак** на білому коні; Все роздала, **червінці й дукачі** [5, с. 334] («Осінь убоґа»); з голосниками **гайдамацьких** круч; Було тут всіх – і **половця**, і грека [5, с. 67] («Люблю твій степ і подих твого степу»); Сміялись в спину **скіфи і етруски** [6, с. 126]; Жорстокий клекіт бою / і дзвін **мечів** до третьої весни [6, с. 49] («Моя любове! Я перед тобою»).

Крім історизмів та архаїзмів, у творчості Ліни Костенко простежується паралелізм, що дозволяє зіставити події минулого із сьогоденням. Багатьом творам Ліни Костенко притаманний паралелізм, який оформлюється як коротка прикінцева зауваґа-ремарка, що дає змогу не дивитися на історичні події поверхово, а віддалитися від історії і дати моральну оцінку («Ображений Торквемада», «І вийшов Колумб...», «Кінь Калігули»).

Наприклад, у вірші «Кінь Калігули», де за основу взято епізод з давньоримської історії, в якому Калігула, залишаючи Рим, призначає на своє місце коня, а римляни радо вітають тварину як свого імператора. Зображуючи натовп, який вшановує коня, Ліна Костенко майстерно вибудовує наскрізну метафору «людина – тварина», уподібнюючи римлян до коней за допомогою лексем:

І що цікаво, не вели до стайні.

Ішли в той бруд, як бджоли в резеду.

Вони були на диво одностайні,

вони любили віжки і вузду! [5, с. 362].

Завершується вірш авторською ремаркою-коментарем:

Він був розумний вбивця, той Калігула.

Він знав, кому поставити коня [5, с. 362].

Як бачимо, Ліна Костенко використовує такий художній засіб як іронія, вибудовуючи текст в ігровій формі. Поетеса залучає до смислового поля цієї історичної замальовки фразу, яка перегукується з відомим крилатим висловом літературного походження «Коні не винні!» (назва твору М. Коцюбинського), що має значення «лицемірне небажання бачити дійсних винуватців чогось» [8].

Ліна Костенко дуже вдало показувала не лише історичні події та час, в який вони відбувалися, а ще й психологію історичних постатей та глибокі особистісні мотиви їхніх вчинків («Чадра Марусі Богуславки», «Любов Нансена», «Ображений Торквемада»). Хочеться звернути особливу увагу на поезію «Горислава-Рогніда», події якої суголосні з сучасними історіями кохання. Володимир, онук княгині Ольги, вбивши батька-князя та братів, робить своєю коханою Рогніду, яка краще б загинула разом з чоловіком і синами: «...що це пливе князь полоцький у вічність, а з ним Рогніда і його сини» [5, с. 379]. Згодом жінку, яка набридла, відсилають до монастиря, у черниці. Авторка співчуває жінці. Це простежується в таких рядках: «Ой Боже ж мій, як він же тебе кинув... навіщо ж він привіз тебе у Київ, із Полоцька, із попелу привіз?!» [5, с. 379]. Характерні для поетеси розмовні звороти («Княгинечка, Рогніда, Горислава... // Ото не треба ворога любить!») [5, с. 379] інтимізують поетичне висловлювання, розкривають суто людську, складову подій віддаленого минулого. Звичайно, у сучасному житті все не так трагічно, але таких «Володимирів» вистачає і в наш час.

Широка палітра образів, якою розмальовує свої поезії Ліна Костенко, тільки сприяє виявленню глибоко національного змісту лірики та ліро-епосу авторки. Це й Маруся Богуславка, яка ні на хвилину не покидає віру в те, щоб знайти ключі і звільнити українських козаків («Чадра Марусі Богуславки»), це й змучені чумаки із «Чумацького возу», які змушені долати нелегку дорогу в Крим, це й Байда у поезії «Пливли ми ввечері лиманом...», це й Іван Іскра, який мчить за дозволом до самого Хмельницького, щоб той скасував страту його

коханої Марусі («Маруся Чурай»), це славні і гідні поваги патріоти Павлюк, старий Томиленко та Сахно Черняк («Дума про братів неазовських»).

Окрему групу поезій Ліни Костенко становлять твори, присвячені подіям Другої світової війни, що торкнулися життя самої поетеси («Мій перший вірш написаний в окопі», «Смертельний па-де-грас», «Фото у далекий вирій», «Я виростала в київській Венеції...»). Конститутивною ознакою всіх віршів, присвячених цій темі, стає протиставлення дитячої свідомості, в якій живуть казки, яка відкрита для доброти, всенародному лихові («Колись давно, в сумних біженських мандрах...»). І водночас саме цей період стає початком усвідомлення власної причетності до великої долі народу.

Висновки. Отже, історичний аспект у поетичній творчості Ліни Костенко дозволяє простежити низку індивідуальних рис письма поетеси: трактування окремої людської долі як одиниці історії, психологізація історичних постатей, суголосність минувщини та сучасних подій, виклад від першої особи. Ці риси реалізуються в художній структурі творів поетеси завдяки інтертекстуальним зв'язкам, які вводять конкретну подію в широкий контекст світової історії, що завжди постає культурно освоєним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш С. Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби : дис. ... д-ра наук : 10.01.01. Кіровоград, 2004. 382 арк.
2. Башкирова О. Діалог із фольклорною традицією у віршуванні Ліни Костенко. *Слово і час*. 2004. № 11. С. 90-93.
3. Брюховецький В. Ліна Костенко: Нарис творчості. Київ: Дніпро, 1990. С. 158-159.
4. Коляда Т. Ф. Інтенціональний світ поезії Ліни Костенко. Одеса, 1999. 112 с.
5. Костенко Л. Вибране. Київ: Дніпро, 1989. 559 с.
6. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші. Київ: А-БА-БА-ГАЛА-МА-ГА, 2012. 416 с.
7. Мариняк Р. Історіографія поезії Ліни Костенко: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.2001 / Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 19 с.
8. Онлайн-бібліотека, в якій зібрані найбільш корисні словники української мови –URL: <https://goroh.pp.ua/>
9. Пономаренко І. В. Художня своєрідність поезії Ліни Костенко (інтертекстуальність і феномен агону) : дис. ... канд. філол. наук. Інститут літератури імені Тараса Шевченка. 2005. 190 с.

A. Kornienko Historical topics in Lina Kostenko's poetic creativity

The article considers the poetry of Lina Kostenko on historical themes; the individual features of the poet's writing, the psychology of the characters, the connection between the past and the present and the author's attitude to historical figures are analyzed.

Key words: historical aspect, individual features of writing, historical events, lyrics, historicisms, archaisms, parallelism.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРИ І ФОЛЬКОРУ**

Збірник наукових праць студентів

Суми: СумДПУ, 2021 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск *А. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *В. А. Замошнікова*

Підписано до друку 24.11.2020 р.
Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman. Папір друк. Друк ризогр.
Умовн. друк. арк. 3,72. Вид. №2.

СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка